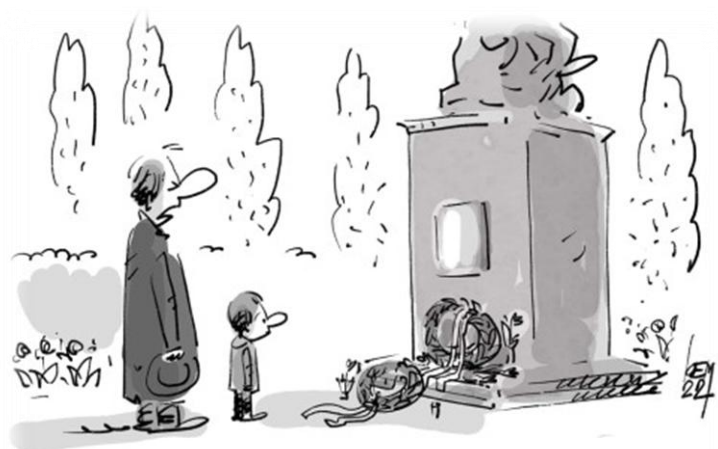

Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu?

Súťažná práca Eustory

Jak se pozná skutečný osvoboditel?
Že osvobodí a odejde...

2025

Žiar nad Hronom

Riešitelia:

Matej Bartko,

Soňa Veronika Juríčková

Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu?

Súťažná práca Eustory

2025

Žiar nad Hronom

Riešitelia:

Matej Bartko,

Soňa Veronika Juríčková

Konzultant:

Mgr. Zuzana Kohútová

Čestné prehlásenie

Čestne prehlasujeme, že prácu na tému **Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu?** sme vypracovali samostatne, za pomoci prameňov a použitej literatúry, ktorú v plnom rozsahu citujeme.

Žiar nad Hronom, 30. mája 2025

Pod'akovanie

Na tomto mieste by sme sa chceli úprimne poďakovať všetkým, ktorí nám svojou ochotou, podporou a odbornou pomocou umožnili vytvoriť túto prácu.

Predovšetkým by sme sa chceli poďakovať pani profesorke Mgr. Zuzane Kohútovej, za jej odborné vedenie, trpezlivosť a cenné pripomienky počas celého procesu písania. Jej ochota a podpora bola pre nás veľkou motiváciou.

Ďalej vyjadrujeme poďakovanie Štátnemu archívu v Kremnici, najmä jeho vedúcej pani Valérii Šolčániovej a jej kolegyniam, ktoré nám ochotne sprístupnili archívne materiály a pomohli nám zorientovať sa v historických dokumentoch. Vážime si ich ochotu podeliť sa o svoje odborné znalosti a ich ústretový prístup pri našej práci s prameňmi.

Všetkým menovaným patrí naša úprimná vďaka.

Abstrakt

Bartko, Matej; Juríčková, Soňa Veronika: Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu?, súťažná práca EUSTORY, Gymnázium Milana Rúfusa, Žiar nad Hronom, 2025

Cieľom našej práce bolo sledovať vývoj pohľadu na oslobodzovanie Československa Červenou armádou a neskoršie formovanie historickej pamäti pod vplyvom komunistického režimu. Analyzujeme rôzne kontroverzné aspekty oslobodenia, proces soviétizácie krajiny, nástup komunizmu a udalosti, ktoré tomu predchádzali alebo boli jeho súčasťou. Sledujeme, ako sa pamäť týchto udalostí menila od čias socializmu až po súčasnosť. Naša práca vychádza z historických prameňov, archívnych dokumentov a novinových článkov.

Kľúčové slová: Červená armáda, Sovietsky zväz, gulagy, ZSSR, oslobodenie, Komunistická strana Československa, komunizmus, soviétizácia, pamätníky, totalita, kontroverzie, riadená demokracia, Československo

Abstract

Bartko, Matej; Juríčková, Soňa Veronika: Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu?, súťažná práca EUSTORY, Gymnázium Milana Rúfusa, Žiar nad Hronom, 2025

The aim of our work was to examine the development of perspectives on the liberation of Czechoslovakia by the Red Army and the subsequent shaping of historical memory under the influence of the communist regime. We analyze various controversial aspects of liberation, the process of Sovietization of the country, the rise of communism, and the events that preceded or accompanied it. We observe how the memory of these events has changed from the socialist era to the present day. Our work is based on historical sources, archival documents, and newspaper articles.

Key words: Red Army, Soviet Union, gulags, USSR, liberation, Communist Party of Czechoslovakia, communism, Sovietization, monuments, totalitarianism, controversies, managed democracy, Czechoslovakia

Obsah

Zoznam skratiek	8
Úvod	9
1 Kontroverzné epizódy oslobodzovania	10
1.1 Správanie sa vojakov Červenej armády.....	10
1.2 Bombardovanie Nitry a okolia	10
1.3 Násilné odsuny do gulagov	11
1.4 Pričlenenie Podkarpatskej Rusi k Sovietskemu zväzu	13
2 Sovietizácia Československa	14
2.1 Marshallov plán	14
2.2 Februárový prevrat	15
2.3 Prenasledované osobnosti.....	15
2.4 Pamätníky	16
3 Kult osloboditeľov	21
3.1 Vývoj pohľadov na oslobodenie.....	21
4 Bol komunizmus v Československu sloboda?	22
4.1 Riadená demokracia	22
4.2 Záverečné stanovisko	23
Zoznam zdrojov	24
Prílohy	28

Zoznam skratiek

AV ČR	Akadémia vied Českej republiky
ČA	Červená armáda
ČSSR	Československá socialistická republika
EU	Európska únia
EÚ	Európska únia
gulag	Hlavná správa nápravno-pracovných táborov
HDP	Hrubý domáci produkt
JDR	Jednotné roľnícke družstvo
KSČ	Komunistická strana Československa
KSS	Komunistická strana Slovenska
NDR	Nemecká demokratická republika
NKVD	Ľudový komisariát vnútra (sovietska tajná polícia)
RAF	Kráľovské letectvo (Royal Air Force – Veľká Británia)
RTVS	Rozhlas a televízia Slovenska
Smerš	Smrť špiónom, sovietska kontrarozviedka
SNP	Slovenské národné povstanie
SNR	Slovenská národná rada
SNS	Slovenská národná strana
SR	Slovenská republika
SZM	Socialistický zväz mládeže
ŠtB	Štátna bezpečnosť
ÚPN	Ústav pamäti národa
USA	Spojené štáty americké
ÚV KSČ	Ústredný výbor Komunistickej strany Československa
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík
ZSSR	Zväz sovietskych socialistických republík

Úvod

V dnešnej dobe prežívame veľmi turbulentné časy. Obzvlášť vnímame napätú medzinárodnú situáciu, súvisiacu najmä s vojnou na Ukrajine. Ruka v ruke s tým súvisí aj isté sociálne napätie v spoločnosti často označované ako polarizácia. Ide práve o rozdielne stanoviská, ktoré ľudí zaujímajú v súvislosti k politike Ruska, no aj k jeho úlohe v Slovenskej histórii.

Rusko naozaj zohralo veľkú úlohu v našej modernej histórii. Od konca druhej svetovej vojny, až po odchod sovietskych vojsk z Československa. Mnoho ľudí na Slovensku dnes vníma Rusko ako spojencu či priateľa. Veľakrát to argumentujú práve, že Rusko krvou svojich vojakov Červenej armády oslobodilo našu krajinu z područia fašistov a nacistického Nemecka. Ale naozaj sme vtedy získali slobodu? Aké boli okolnosti oslobodenia Československa a boli motívy Sovietov čisté?

Myslíme si, že práve v dnešnej dobe je veľmi dôležité zaoberať sa danou problematikou. Mnohokrát je totižto zámerne skreslená a dezinterpretovaná. My preto chceme na základe objektívnych faktov poopraviť naratív o nezištnom bratskom oslobodení a priniesť iný pohľad na tieto udalosti.

Naša práca bude skúmať úlohu Sovietskeho zväzu pri oslobodení Československa a udalostiach, ktoré nasledovali po ňom a to vrátane obdobia riadenej demokracie a nástupu KSČ. Budeme sledovať, ako sa menil pohľad na oslobodenie v priebehu času a politických zmien. Tiež sa zameriame na históriu rôznych pamätníkov a vojenských cintorínov postavených na počesť Červenej armády a ich úlohu vo verejnom priestore. Budeme sa venovať aj niektorým sovietskym veliteľom, najmä kontroverznému maršalovi Konevovi. Chceme sa dotknúť príbehov Slovákov odvlečených do gulagov.

Práca bude vychádzať z odbornej literatúry, novinových článkov a archívnych zdrojov. Využijeme aj vlastnú interpretáciu opísaných udalostí.

1 Kontroverzné epizódy oslobodzovania

1.1 Správanie sa vojakov Červenej armády

Územie Slovenska bolo oslobodzované od septembra 1944 do mája 1945, ako súčasť širšej pražskej ofenzívy Červenej armády (ďalej ČA). Príchod sovietskeho vojska bol pre mnohých ľudí úľavou a vnímali ho ako oslobodenie od nacistickej okupácie a útlaku. U časti obyvateľstva však existovali obavy z príchodu ČA a možného správania sa jej vojakov. Z dobových záznamov vieme, že takéto obavy mali napríklad obyvatelia Piešťan či Považskej Bystrice. V Bratislave zase považovali oslobodenie za dočasnú záležitosť pred nástupom novej totality.¹

Samotné správanie vojakov ČA nebolo vždy korektné. V oblasti dolného Pohronia trpeli obyvatelia nedostatkom potravín a hospodárskych zvierat v dôsledku rekvirácie. V porovnaní s americkou armádou v západných Čechách nebola sovietska tak dobre zásobená a bola nútená žiť z krajiny, čo predstavovalo veľkú záťaž pre obyvateľstvo. Často sa stávalo, že mladí civilní muži boli nútení zúčastňovať sa zákopových prác.

Vo veľkom prichádzalo ku krádežiam dobytku či hodínok. Pán Štefan Červeňan spomínal: „*Pár Rusov sa postavilo so samopalom do dvora mojich rodičov a vykradli nám kurín... Iní Rusi zasa zbierali hodinky (časy), na ruke ich mali nad sebou niekoľko upevnených.... Zbierali ich namiereným samopalom na Soblahovčanov so slovami: davaj časy!... No väčšina Soblahovčanov sa pred nimi schovávala, lebo nechceli prísť o hodinky.*“²

Dochádzalo aj k prípadom sexuálneho násillia, hoci rozhodne nie v takej miere ako v Maďarsku či Nemecku. Najznámejší z prípadov je vražda Anny Kolesárovej, ktorá sa odohrala 22.11.1944 vo Vysokej nad Uhom. Do domu rodiny Jána Kolesára sa dostal opitý ruský vojak. Šestnásťročná Anna bola poslaná, aby ho obslúžila jedlom. Po chvíli začal naliehať, aby sa mu oddala. Ona odmietla a bežala do pivnice. Vojak zakričal nech sa rozlúči s otcom a zastrelil ju dávkou zo samopalu. Anna Kolesárová bola blahorečená ako mučeníčka čistoty.

Obete znásilnení či iných zločinov sa veľmi nemali na koho obrátiť. Historik Prokop Tomek skonštatoval: „*Neexistoval žiadny vyšetrovací mechanizmus a spravodlivosť bola prakticky nevyhľadateľná.*“³

Podľa nás je však férové uviesť, že nevhodné správanie vojakov ČA vyplýva skôr z povahy samotnej vojny. Vojaci Červenej armády boli inštruovaní, že vstupujú na spojenecké územie a majú sa tak správať. V záujme sovietskych veliteľov bolo, aby sa ukázali v dobrom svetle, ako osloboditelia. Navyše páchatelia násillností boli veliteľmi trestaní a niekedy aj zastrelení.

1.2 Bombardovanie Nítry a okolia

Kontroverznú kapitolu oslobodenia predstavuje aj bombardovanie Komjatíc, Vráblov a Nítry sovietskym letectvom.

Ako prvé boli 25. 3. 1945, na Kvetnú nedeľu, bombardované Komjatice (v danom období patrili Maďarsku). Mnoho ľudí v tom čase bolo v kostole. Bombardovanie ich vydesilo, bežali sa ukryť, no boli zasiahnutí paľbou z guľometov sovietskych stíhačiek. Sovietski piloti si ich snáď pomýlili s nepriateľskými vojakmi. Tých zahynulo 70, zatiaľ čo civilistov 150 a ďalší boli zranení. Nálet bol vykonaný nedbanlivo a bomby dopadali na civilné budovy.

¹ Freeze Mr., Správanie sa Sovietskej armády na území Slovenska tesne po oslobodení v roku 1945, dostupné na <https://mrfreeze.blog.pravda.sk/2025/03/26/spravanie-sa-sovietskej-armady-na-uzemi-slovenska-tesne-po-oslobodení-v-roku-1945/> zobrazené 22.5. 2025

² ČERVEŇAN, Š.: Spomienky Štefana Červeňana na 2. Svetovú vojnu v Soblahove a v Trenčíne, dostupné na <http://www.trencan.6f.sk/0137-2SV-SpomienCervenana.html>, zobrazené dňa 27.4.2025

³ Stratilík O., Kradli a nechťeli odjet. Sovetská okupace Čech v roce 1945 silně připomíná srpen 1968, dostupné na [Kradli a nechťeli odjet. Sovetská okupace Čech v roce 1945 silně připomíná srpen 1968 - Aktuálně.cz](https://www.kradli-a-nechteli.cz/) zobrazené dňa 28.5. 2025

V ten istý deň boli bombardované aj Vráble. Sovietsi deň predtým v mestečku objavili tanky Tiger II, tie ale medzitým vyrazili do boja. V dedine tak zostali len civilisti, ktorí opäť vychádzali z kostola, pričom boli znovu považovaní za nepriateľa. Zahynulo 70 civilistov, mnoho bolo zranených, 67 budov bolo úplne zničených a 428 rôzne poškodených.

Nasledoval nálet na Nitru, ktorý sa odohral 26.3. Konkrétne ciele pre bombardéry neboli stanovené a mali o nich rozhodnúť velitelia bombardovacích skupín priamo na mieste. Podľa pamätníkov si s tým veľké starosti nerobili. Nemocničný lekár Róchus Nemeček uviedol: „*Vbehol som do najbližšieho krytu v nemocničnom areáli. Ešte som zastihol otrasy prvých bômb. O päť minút sa ozvali sirény, ktoré však už zbytočne oznamovali hrozivú pravdu. V Nitre boli vtedy trhové dni-mesto bolo plné ľudí. Keď lietadlá zhodili bomby, nad Zoborom sa obrátili a začali kosiť bezbranné obyvateľstvo guľometmi...Najväčší zásah dostal stred mesta, miesto dnešnej pešej zóny, kde zničené budovy znemožnili akúkoľvek dopravu.*“⁴ Zahynulo 345 ľudí, z toho len 13 vojakov, 53 budov bolo zničených a 500 poškodených. Podľa nás je to ukážka bezohľadne vykonaného náletu, ktorý viac poškodil civilistov ako nepriateľa. Nitra bola zrejme cieľom bombardovania aj z čisto ideologických dôvodov, pretože jedna zo zničených ulíc sa volala Hitlerova.⁵

1.3 Násilné odsuny do gulagov

Dňa 8. 5. 1944 bola v Londýne uzatvorená dohoda o pomere medzi československou správou a sovietskym vrchným veliteľom po vstupe sovietskych vojsk na československé územie. Na základe tejto dohody mala červená armáda odovzdávať kompetencie na oslobodených územiach československým civilným orgánom. Zmluva však bola od začiatku zo strany Sovietskeho zväzu hrubo porušovaná. Týkalo sa to najmä dvoch jej článkov: článok 6. *Na územiach, ktoré prestali byť pásmom vlastných vojnových operácií, preberá moc československá vláda.* Článok 7. *Otázka jurisdikcie: všetky osoby patriace sovietskym (spojeneckým) vojskám na československom území podliehajú jurisdikcii sovietskeho (spojeneckého) veliteľa. Všetky osoby patriace k československej brannej moci budú podliehať československej jurisdikcii. Tejto jurisdikcii podlieha tiež civilné obyvateľstvo na československom území, a to aj vtedy, ak ide o trestné činy spáchané proti sovietskym (spojeneckým) vojskám, ledaže boli spáchané v pásme vojnových operácií.*⁶

V prvom prípade nebolo československým úradom umožnené prevziať kontrolu nad Podkarpatskou Rusou, ktorú si Sovietsky zväz neskôr, po zinscenovanom referende, pričlenil.

V druhom prípade išlo o násilné odvlčenie Československých občanov do gulagov, realizované jednotkami NKVD a Smerš. Sovietske bezpečnostné orgány ignorovali rýchlo sa rodiacu československú verejnú správu a robili si čo chceli, a to najmä na severnom a východnom Slovensku. Oficiálne mali vykonávať zatýkanie a vyšetrovanie podozrivých československých občanov, ktorí by mohli ohroziť vojnové úsilie. Malo ísť najmä o predstaviteľov ľudáckeho režimu, ako boli gardisti, vojaci, žandári alebo kolaboranti s Nemcami a Maďarmi. Realita bola ale odlišná.

Medzi perzekvovanými bolo len málo skutočných podporovateľov ľudáckeho režimu, pretože tí najvýznamnejší stihli utiecť. Navyše nebolo možné v krátkom a hektickom čase vykonať poriadne vyšetrovanie zatknutých. Stačilo všeobecné obvinenie zo strany KSS, radikálnych odbojárov alebo dokonca ukrivdených susedov, aby človeka zatkli. Podozriví boli aj ľudia ovládajúci cudziu reč. Podľa historika Petra Juščáka: „*NKVD zatýkala, Smerš vypočúvala mimoriadne brutálnym spôsobom. Nemalo to nič spoločné s vyšetrovaním zločinov, išlo im o naplnenie kvót „odhalených fašistov a nepriateľov Sovietskeho zväzu*“.⁷

⁴ Róchus Nemeček, spomienky uverejnené v N magazín. Mesačník č. 09/2019, ročník 4., s. 64

⁵ Spracované podľa N magazín. Mesačník č. 09/2019, ročník 4. a https://www.vrable.sk/download_file_f.php?id=4022 zobrazené 22.5.2025

⁶ Podľa [https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensko-sovietska_zmluva_\(1943\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensko-sovietska_zmluva_(1943)) zobrazené 22.5.2025

⁷ Jancová D., Peter Juščák: Rusi brali do gulagov celé dediny, dostupné na <https://domov.sme.sk/c/7964150/peter-juscak-rusi-brali-do-gulagov-cele-dediny.html> zobrazené 24.5.2025

Sovietske orgány sa zameriavali na ľudí, ktorých vytipovali ako možnú hrozbu pre neskoršie nastolenie komunistického režimu. Išlo o úradníkov, štátnych zamestnancov, inteligenciu či majetnejších gazdov.

Ďalšiu skupinu predstavovali členovia tzv. bielej emigrácie, čiže ruskí, bieloruskí a ukrajinskí antikomunistickí emigranti, ktorí našli v dvadsiatych rokoch v Československu nový domov. Takíto ľudia boli deportovaní hlavne z Česka. Za zmienku stojí československý generál ruského pôvodu Sergej Vojtechovský (1883- 1951). Slúžil v légiách v roku 1938. Bol pripravený brániť Československo a bol proti podpisu Mníchovskej dohody. Počas vojny sa zapojil do odbojovej činnosti. Pre sovietske vedenie predstavoval jednoznačného nepriateľa. Bol zatknutý a deportovaný do gulagu, kde aj zahynul. Československá vláda do deportácii jeho, ani iných emigrantov nijako nezasiahla.

Pravdepodobne najväčšiu skupinu deportovaných ale predstavovali obyčajní, náhodní ľudia, ktorí mali tú smolu, že sa sovietskym orgánom priplietli do cesty. Sovieti totižto mali vojnou zničené hospodárstvo a utrpeli obrovské straty obyvateľstva, preto potrebovali na obnovu zničenej krajiny pracovnú silu, ktorú si zabezpečili deportáciami obyvateľov krajín východnej Európy. Najviac utrpelo Maďarsko, ale nevyhli sa tomu ani občania Československa (predovšetkým Slovenska), napriek tomu, že sme boli „spriatelenu krajinou.“

V praxi odvečenie prebiehalo tak, že sovietske jednotky prišli do dediny a informovali o potrebe ľudí na pomocné práce. Prisľúbili, že o pár dní sa vrátia domov. Mali odpratávať trosky, sneh, opravovať infraštruktúru či kopat' hroby. Títo ľudia však boli oklamaní a skončili na ceste do Sovietskeho zväzu. Toto sa prihodilo aj Mikulášovi Demovi, ktorý si myslel, že pôjde opravovať mosty na Tise (viď Textová príloha č.1). Andrej Kravec, ďalšia obeť sovietskych, mal byť zase „na chvíľu“ predvolaný pred sovietskeho veliteľa, ale skončil s ďalšími ľuďmi zatvorený v pivnici (viď Textová príloha č. 2). Napríklad z obce Malý Horeš bolo takto deportovaných 168 ľudí, z obce Veľký Blh 670 mužov, z obce Nižný Medzev 44 mužov⁸ a v mnohých ďalších obciach to vyzeralo podobne. Ak osoba určená na odsun utiekla alebo zomrela, musel ju niekto nahradiť. Osemdesiat percent deportovaných pochádzalo z východného Slovenska a boli medzi nimi aj mnohí príslušníci nemeckej, maďarskej a rusínskej národnostnej menšiny.⁹ Deportácia sa nevyhla ani ženám. Z nich sa oplatí spomenúť príbeh Ireny Kawaschovej (viď Textová príloha č. 3). Okrem civilistov bolo odvečených ešte 1000 príslušníkov 1. technickej divízie, zajatých na území Maďarska a Rakúska a 2500 vojakov, ktorí v Maďarsku vykonávali zákopové práce.

Transporty do gulagov sa uskutočňovali v ťažkých podmienkach, bez vody, jedla, v nevykurovaných vozňoch, kde časť väzňov zomrela na podchladenie. Skončili v táboroch na Donbase, Kaukaze, Sibíri a v okolí Kyjeva. Vykonávali banské, lesné, stavebné a železničné práce. Podmienky v táboroch boli kruté. Väzni čelili namáhavej práci, podvýžive, krutým poveternostným podmienkam a krutosti dozorcov. Ženy aj sexuálnemu násiliu.¹⁰

Koľko ľudí bolo odvečených a koľko zahynulo? Existujú rôzne zoznamy. Nedávno múzeum obetí komunizmu zverejnilo analýzu s menami 12 870 ľudí, z toho takmer 2000 obetí¹¹. Vychádzali z porovnania vlastných údajov a zoznamu historičky Milady Polišenskej z ÚPN, ktorá

⁸Bystrov V., Odsun Slovákov do sovietskych koncentračných táborov v roku 1945, dostupné na <https://christianitas.sk/odsun-slovakov-do-sovietskych-koncentracnych-taborov-v-roku-1945/> zobrazené dňa 24.5.2025

⁹Lehotský L., Zlo prišlo spoza východnej hranice. Kruté zaobchádzanie v gulagoch neprežili tisícky ľudí, dostupné na <https://kosice.korzar.sme.sk/c/23472968/zlo-prislo-spoza-vychodnej-hranice-krute-zaobchadzanie-v-gulagoch-neprezili-tisicky-ludi.html> zobrazené 24.5. 2025

¹⁰ Podľa <https://mok.sk/kategorie/obeti/odvleceni-do-gulagov/> a pozri 9

¹¹ Karolyi D., Sovieti odviekli po oslobodení do gulagov takmer 13-tisíc ľudí zo Slovenska, ukázala nová analýza Múzea obetí komunizmu, dostupné na <https://dennikn.sk/4630976/sovieti-odviekli-po-oslobodení-do-gulagov-takmer-13-tisic-ludi-zo-slovenska-ukazala-nova-analyza-muzea-obeti-komunizmu/> zobrazené dňa 24.5. 2025

uvádzala 7422 mien (viď príloha č. 4), z toho vyše 550 obetí¹². Nemusí to však byť konečný počet a ide skôr o dolný odhad, o ľudí, ktorých mená poznáme. Existuje aj kartotéka získaná v roku 2017 z Moskvy s 39 000 menami, ktorá však doteraz nebola analyzovaná. Najvyššie číslo udal Jozef Mikula pred kongresovým výborom USA: 40-60 000.¹³

Príbuzní odvlečených boli samozrejme veľmi znepokojení. Obracali sa so žiadosťou o pomoc na SNR či ministerstvo zahraničných vecí v Prahe. Pridali sa k nim aj rôzne verejné osoby a politici. Československá vláda sa pokúsila žiadosť o repatriáciu vyhovieť. Obrátila sa na sovietskych diplomatických reprezentantov a vyslala delegáciu do Moskvy. Oboje však skončilo bez relevantného výsledku. Sovieti očividne odignorovali tieto žiadosti.

Čo sa týka návratu ľudí, ktorí prežili prácu v táboroch, najlepšie bude zrejme citovať Múzeum obetí komunizmu: „*Prvá časť deportovaných, išlo najmä o ženy a invalidov, ktorí nemohli podávať dostatočný pracovný výkon, bola prepustená v rokoch 1947 a 1948. Ostatní museli čakať na všeobecnú amnestiu v marci 1953. Posledné, už len sporadické návraty repatriantov prebiehali v roku 1955. Nešlo o hromadné návratné transporty ako v predchádzajúcich rokoch, ale len o skupinky dvoch – troch osôb, prípadne jednotlivcov...Aj po návrate do vlasti niesli odvlečení občania biľag kriminálnikov a nepriateľov komunistického režimu. Niektorých dodatočne uväznili, ďalších ešte dlhé roky vyšetrovala Štátna bezpečnosť a ich deťom bolo znemožnené štúdium na vysokých školách. Úplnej rehabilitácie sa obeť gulagov dočkali až po novembri 1989.*“¹⁴

Podľa nás zostávajú deportácie do gulagov najhanebnejšou epizódou oslobodenia, ktorá jasne ukazuje, že Sovietskemu zväzu na našich občanoch nezáležalo. Správali sa k nim doslova ako k spotrebnému materiálu, využívajúc odvlečených na otrocké práce. Množstvo československých občanov prišlo o základnú ochranu, ktorú má poskytnúť štát, uniesli z domovov a od ich rodín. Týmto ľuďom sovietska armáda slobodu isto neprinesla. Myslíme si, že ich osudy by sa rozhodne mali viac pripomínať aj vo verejnom priestore, tak ako to robí český Ústav pro výskum totalitních režimů, ale hlavne projekt Naši v gulazích či organizácia GULAG.cz. Mali by sme pamätať na týchto ľuďoch a tieto skutočnosti vždy, keď hovoríme o oslobodení. Pre množstvo Slovákov nešlo o začiatok slobody, ale naopak, najhoršieho obdobia ich života. Mnohí ho zavlečenie do Sovietskeho zväzu neprežili.

1.4 Pričlenenie Podkarpatskej Rusi k Sovietskemu zväzu

Podkarpatská Rus bolo územie Uhorska pričlenené v roku 1919 k Československu. Stalo sa to na základe Saintgermainskej mierovej zmluvy, ale aj ako rozhodnutie ústrednej národnej rady Karpatských Rusínov, ktorá videla najlepšiu budúcnosť v spojení s Československom. Od r. 1938 ju okupovalo Maďarsko. Exilová vláda Edvarda Beneša právom očakávala, že Podkarpatská Rus sa po vojne opäť vráti Československu. Vo všetkých zmluvách, uzavretých počas vojny, so Sovietskym zväzom to bolo potvrdené. ZSSR však neplánoval dodržať zmluvy.

Po oslobodení Podkarpatskej Rusi na miesto bola vyslaná československá delegácia, ktorá mala prevziať správu územia. Moc však držali v rukách národné výbory, zakladané sovietskymi a tie sa bránili podriadeniu československým úradom. Prosovietske nálady boli ďalej šírené a 26. novembra 1944 sa zjazd národných výborov v Mukačeve vyslovil za pričlenenie k Ukrajinskej sovietskej socialistickej republike. Zmluva uzatvorená 29. júna 1945 medzi Československom a ZSSR bola už len formalitou.¹⁵

¹² Podľa <https://www.upn.gov.sk/sk/zoznam-osob-odvlečených-do-gulagov/> a <https://www.upn.gov.sk/sk/koncentracne-tabory-a-gulagy/> zobrazené 22.4. 2025

¹³ Čulen A., Historik František Vnuk: Deportácie do Sovietskeho zväzu v 1944 – 1945. „Prečo nepíšu redaktori SNN o zavlečených Slovákoch do gulagov?“, dostupné na <https://alianciazanedelu.sk/archiv/10891> zobrazené 22.4. 2025

¹⁴ Podľa https://mok.sk/kategorie_obeti-odvlečení-do-gulagov/ zobrazené 22.4. 2025

¹⁵ Spracované podľa https://sk.wikipedia.org/wiki/Podkarpatsk%C3%A1_Rus a Hanula M., Odčlenenie Podkarpatskej Rusi od Československa, dostupné na <https://historickarevue.sme.sk/c/1835712/odčlenenie-podkarpatskej-rusi-od-ceskoslovenska.html> zobrazené 29.5. 2025

Tieto udalosti sa podľa nás nedajú vnímať inak ako obyčajná krádež územia. Ironicky povedané, Sovietsky zväz si vybral svoju „korisť.“

2 Sovietizácia Československa

Po oslobodení spod nacistickej okupácie v roku 1945 sa Československo opäť objavilo na mape Európy ako slobodná republika. Hoci sa jeho obnova niesla v znamení demokracie a viery v návrat k predvojnovým ideálom Masarykovej republiky, rozhodujúcu úlohu začal čoraz výraznejšie zohrávať vplyv Sovietskeho zväzu. Proces, ktorý nasledoval, historici nazývajú sovietskizácia, teda preberanie sovietskeho štátneho, hospodárskeho a ideologického zriadenia. Tento proces vrcholil v roku 1948 a ovplyvnil každú sféru spoločenského života až do *stalo predohrou k novej podrobenosti*.¹⁶ Už počas vojny sa Sovietska armáda a Stalin snažili ovplyvňovať budúce usporiadanie strednej Európy. Počas oslobodzovacích bojov (1944–1945) nadviazala KSČ intenzívne kontakty s Moskvou a po návrate z exilu začala s podporou ZSSR cieľavedome budovať vplyv v štáte. Prezident Edvard Beneš dúfal v zachovanie pluralitnej demokracie, no rovnováha síl bola od začiatku asymetrická.

2.1 Marshallov plán

Po skončení druhej svetovej vojny európske štáty trpeli značnou deštrukciou územia. Mnohé mestá boli zničené, infraštruktúra poškodená a ekonomika rozvrátená. Československo síce vyšlo z vojny menej zničené ako iné krajiny, no aj ono zápasilo s nedostatkom surovín, energií a potravín. V tejto situácii sa v júni 1947 objavila iniciatíva Spojených štátov amerických tzv. Marshallov plán. Bol to program pre povojnovú Európu, ktorý mal podporiť hospodársku a ekonomickú obnovu a zabrániť rozširovaniu komunizmu. Pomoc nebola určená len západoeurópskym krajinám. Pozvanie dostalo aj Československo, Poľsko či ZSSR.

Československá vláda pôvodne plán prijala. Minister zahraničných vecí Ján Masaryk a predseda vlády Klement Gottwald oznámili 7. júla 1947 zámer zúčastniť sa na prípravnej konferencii v Paríži. Československé vedenie si uvedomovalo potenciál americkej pomoci, najmä pre obnovu priemyslu a stabilizáciu meny. Historik Karol Kaplan uvádza: „Masaryk bol úprimne presvedčený, že Československo môže stáť na moste medzi Východom a Západom.“¹⁷ Avšak len o dva dni neskôr, 9. júla 1947, po ostrej kritike od Jozefa Stalina, československá vláda pod nátlakom rozhodnutie zrušila. Stalin považoval plán za americký nástroj ekonomickej a politickej expanzie a všetkým krajinám v sovietskej sfére vplyvu jeho prijatie zakázal. Ján Masaryk po návrate z Moskvy svojmu okoliu povedal: „Odišiel som ako slobodný človek, vrátil som sa ako Stalinov vazal.“¹⁸

Z hospodárskeho hľadiska bolo odmietnutie Marshallovoho plánu katastrofálne rozhodnutie. Krajiny, ktoré plán prijali, zaznamenali rýchlejšiu hospodársku obnovu a vyšší rast HDP. Podľa historika Igora Lukeša: „Odmietnutie Marshallovoho plánu bol moment, keď sa Československo rozhodlo nie pre neutralitu, ale pre podriadenosť.“¹⁹ Československo však nebolo schopné modernizovať priemysel, keďže mu chýbali investície a nové technológie. To znamenalo, že sa muselo ekonomicky orientovať na Sovietsky zväz, ktorý sám zápasil s obnovou a nedokázal poskytovať pomoc a ani kvalitné suroviny. Ako konštatoval ekonóm Václav Průcha: „Československá ekonomika vstúpila do slepej uličky centrálne plánovaného hospodárstva, ktoré nedokázalo reflektovať potreby trhu ani obyvateľstva.“²⁰ Odmietnutie Marshallovoho plánu symbolizuje kľúčový zlom vo vývoji povojnového Československa. Stratilo šancu na hospodársku

¹⁶ Prečan, V. (1991). *Osvobození a co dál?*. Praha: ČSAV

¹⁷ Kaplan, K. (1994). *Komunistický převrat v Československu 1948*. Praha: Academia.

¹⁸ Kaplan, K. (1994). *Přehled politického vývoje v Československu 1945–1948*. Praha: Academia.

¹⁹ Lukeš, I. (2007). *Jan Masaryk a americká diplomacie*. Praha: Prostor.

²⁰ Průcha, V. (1999). *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918–1992*. Brno: Doplněk.

modernizáciu a zvolilo cestu, ktorá viedla k totalitnému režimu. Dodnes je táto udalosť predmetom diskusií. Niektorí historici ju označujú za premárnenú príležitosť, iní za nevyhnutný dôsledok reality studenej vojny. Hypoteticky, ak by Československo prijalo Marshallov plán, mohlo by: obnoviť a modernizovať hospodárstvo, zaradiť sa k západoeurópskym demokraciám a mnoho iného. Namiesto toho nasledovala štátna ekonomika, znárodňovanie, päťročnice či železná opona. Pre dnešnú generáciu je to však pripomienka, že voľby medzi slobodou a podriadenosťou majú dlhodobé dôsledky.

2.2 Februárový prevrat

Zásadným momentom, ktorý krajinu smeroval k sovielizácii, bol Košický vládny program (apríl 1945). V dokumente sa oficiálne deklarovala orientácia zahraničnej politiky na Sovietsky zväz. Národný front zjednocoval všetky politické sily, no len formálne. Skutočnú moc postupne monopolizovala KSČ, a to aj vďaka podpore soviетov. Voľby v roku 1946 priniesli víťazstvo komunistov v českých krajinách, zatiaľ čo na Slovensku dominovala Demokratická strana. Od roku 1947 sa zintenzívnili snahy KSČ o postupné ovládnutie štátu, tzv. salámová metóda. Napätie vyvrcholilo odmietnutím Marshallovho plánu, čím sa Československo definitívne začlenilo do sovietskej sféry. Vo februári 1948 pod nátlakom prezident Beneš prijal demisie demokratických ministrov a vymenoval vládu pod vedením KSČ. Vzápätí nasledovalo zrušenie politickej plurality, centralizácia moci a úplná cenzúra.

Tento vývoj naplnil Stalinovu predstavu o Československu ako satelitnom štáte ZSSR. Ako povedal Karel Kaplan: „*Február bol štátnym prevratom maskovaným ako ústavná zmena. De facto išlo o koniec demokracie.*“²¹ Február 1948 bol bodom zlomu v dejinách Československa.

Z pluralitnej demokracie sa krajina premenila na satelitný štát Sovietskeho zväzu s režimom založeným na jednej strane, ideológii, cenzúre a prenasledovaní odporcov. Ako uvádza historik Vilém Prečan: „*Február 1948 bol začiatkom štyridsaťročnej totality, ktorá zničila občiansku spoločnosť, vytvorila atmosféru strachu a izolácie a zničila slobodu myslenia.*“²² Komunistický prevrat v Československu vo februári 1948 vyvolal šok a obavy v západnej Európe a Spojených štátoch amerických. Dovtedy bolo Československo považované za výnimku v strednej a východnej Európe. Bola to krajina, kde existovala parlamentná demokracia, slobodná tlač a politický pluralizmus, aj keď v tieni Sovietskeho zväzu, ale existovala. Keď sa KSČ ujala moci, takzvaný pomyselný „most“ medzi západom a východom sa definitívne zrútil. The Times v komentári napísal: „*Komunisti uvrhli Československo do temnoty, ktorá pohltila už veľkú časť Európy. Tento vývoj nám pripomína, že sloboda nie je samozrejmosťou,*“²³

2.3 Prenasledované osobnosti

Po februárovom prevrate v roku 1948 sa Československo ocitlo pod úplnou kontrolou komunistickej strany, ktorá začala likvidovať všetko, čo predstavovalo hrozbu pre totalitnú moc. Obzvlášť sa zameriavali na osobnosti, ktoré mali kontakty so Západom. Režim v nich videl „trójske kone kapitalizmu“, hoci mnohí z nich boli lojálnymi občanmi, ktorí počas druhej svetovej vojny bojovali proti nacizmu. Osobnosti ako generál Heliodor Píka, ktorý sa zaslúžil o vznik československých vojenských jednotiek v Sovietskom zväze, či letci RAF, ktorí riskovali životy nad Lamanšským prielivom, sa stali symbolom dilemy povojnovej doby: Komu vlastne patrila vďaka za slobodu? Tým, ktorí bojovali za demokraciu, alebo tým, ktorí ju po vojne potlačili v mene ideológie? Tieto osudy nehovoria len o jednotlivcoch, ale aj o hodnotách, ktoré boli zničené v mene revolúcie. Diskriminovaní boli ľudia, ktorí sa nebáli postaviť sa zlu, no napokon ich odsúdilo zlo

²¹ KAPLAN, K. *Komunistický převrat v Československu 1948*. Praha: Academia, 1994.

²² Prečan, V. (1990). *Sovětská moc a československá tragédie*. Bratislava: Archa.

²³ *The Times*, 27. február 1948, Londýn.

prezlečené za spravodlivosť. Historik Jiří Pernes o tom hovorí: „Nový režim si uvedomoval, že najväčšou hrozbou sú osobnosti, ktoré prežili vojnu so vztýčenou hlavou a so skúsenosťou z iného než sovietskeho sveta. Tých bolo treba neutralizovať.“²⁴ Ide o kolektívnu zradu vlastných hrdinov, ktorý nám ukazuje, ako sa režim zbavoval konkurencie v mene jednoty, no nie národnej, ale ideologickej. Tieto osobnosti mali slúžiť ako vzory, no režim z nich spravil obeť.

Markantným príkladom je generál Heliodor Píka, vojenský diplomat a veterán odboja, ktorého komunistická moc odsúdila na smrť a popravila. Bol to československý legionár, diplomat, generál a hrdina dvoch svetových vojen. Patril medzi najvýznamnejších predstaviteľov československého odboja počas druhej svetovej vojny a zohral kľúčovú úlohu pri budovaní československo-sovietskych vojenských vzťahov. Napriek jeho zásluhám sa stal jednou z prvých obetí politických procesov po februári 1948. V roku 1946 odišiel do výslužby, ale tajná služba začala pripravovať jeho obvinenie z vlastizrady. Zachovával si nezávislý a demokratický postoj, čo ho po vojne urobilo podozrivým v očiach komunistickej moci. Využili aj Píkove predvojnové a vojnové kontakty so Západom, ako dôkaz jeho "špionáže". 5. marca 1948, len niekoľko dní po komunistickom prevrate, bol Heliodor Píka zatknutý. Proces prebehol v utajení a bez možnosti obhajoby. Ako napísal jeho syn, Milan Píka: „Obvinili ho z vlastizrady len preto, že myslel slobodne a nekýval hlavou. Bol to človek cti, a to bolo v tej dobe najväčší zločin.“²⁵ Vojenský súd v Plzni odsúdil generála Píku za údajnú spoluprácu so západnými rozviedkami a sabotáž socialistického zriadenia. Dňa 21. júna 1949 bol generál Píka popravený vo väznici v Plzni. Jeho telo bolo pochované v hromadnom hrobe. Ako napísal vojenský historik Prokop Tomek: „Zavraždili ho preto, že veril v česť, spravodlivosť a slobodu. A tieto hodnoty boli pre komunistický režim najnebezpečnejšie.“²⁶ Historik Prokop Tomek sa taktiež vyjadril takto: „Píka patril k posledným dôstojným predstaviteľom predvojnového demokratického dôstojníckeho zboru. Jeho smrť bola varovaním pre všetkých, ktorí si chceli uchovať česť a nezávislosť.“²⁷

Podobne skončili aj československí letci, ktorí počas vojny slúžili v britskom kráľovskom letectve RAF. Miesto vďaky za ich hrdinstvo im nový režim pripravil výsluchy, uvoľnenie z armády či väzenie. Ako uviedol letec RAF František Fajtl: „Z hrdinov sme sa stali nepriateľmi štátu. Len preto, že sme bojovali pod inou vlajkou než sovietskou.“²⁸ Prokop Tomek tiež píše: „Letci boli degradovaní, prepustení, sledovaní ŠtB, niektorí boli zatknutí a odsúdení vo vykonštruovaných procesoch. Medzi najznámejšie prípady patrí Karel Janoušek, ktorého v roku 1949 uväznili a v roku 1950 odsúdili na 19 rokov väzenia za údajnú velezradu. Až v roku 1964 bol podmienene prepustený a rehabilitovaný až v roku 1990.“²⁹ Z hľadiska histórie sú Píka aj letci RAF symbolmi lojality a odvahy, ktorú však zradil vlastný štát kvôli podriadenosti inej ideológii. Ich príbehy ukazujú, ako sa krajina zbavila ľudí, ktorí mohli byť oporou pri budovaní demokracie. Osudy Heliodora Píku a československých letcov RAF predstavujú príklad zneužitia moci, ktorá si podriadila štát na sovietsky vzor. Ich životy sú pripomienkou, že hrdinstvo v boji nemusí znamenať aj uznanie v mieri a to najmä v krajinách, kde bola demokracia potlačená totalitou.

2.4 Pamätníky

Po druhej svetovej vojne sa Slovensko, podobne ako mnohé iné krajiny východnej Európy, stalo miestom rozsiahlej pamäťovej politiky. Oslobodenie územia Červenou armádou bolo nielen vojenským, ale aj symbolickým momentom. Ten mal byť uchovaný nielen ako nehmotná história, ale mal byť zobrazený aj v hmotnej podobe, napríklad v podobe pamätníkov, pamätných tabúl či

²⁴ Pernes, Jiří. Až na dno zrady: Perzekuce letců a vojáků po roce 1948. Praha: Vyšehrad, 2010.

²⁵ Píka, Milan. Otec, generál Píka. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1991.

²⁶ Tomek, P. (2010). Vojenská perzekuce v letech 1948–1956. Praha: ÚSTR.

²⁷ Tomek, P. (2010). Případ generála Heliodora Píky. Praha: ÚSTR.

²⁸ Fajtl, F. (1990). Vzpomínky na RAF. Praha: Naše vojsko.

²⁹ Tomek, Prokop. Generál Karel Janoušek – Životní příběh. Praha: ÚSTR, 2017.

vojenských cintorínov. Pamätníky osloboditeľom patria medzi najviditeľnejšie stopy vojny v slovenských aj českých mestách a obciach. Budovanie pamätných miest nebolo len prejavom úcty voči padlým, ale v ich symbolike bola zakomponovaná aj cielená propaganda ideológie a politického systému Sovietskeho zväzu. Jej cieľom bolo šíriť vďaka Sovietskemu zväzu a upevniť jeho obraz ako jediného osloboditeľa Československa. Pamätníky boli využívané rôzne: na oslavy, školské exkurzie pripomínanie výročí. To občanom neustále akcentovalo, komu majú byť vďační za slobodu. Textové zložky pamätníkov boli s ideologickými heslami alebo básňami, oslavujúcimi priateľstvo medzi ČSSR a ZSSR. Takto bol posilňovaný priateľský obraz Sovietskeho zväzu u obyvateľov krajiny. Ako upozorňuje historik Dušan Kováč: „*pamätníky sa nestavali iba z úcty k padlým, ale boli aj výrazom politickej potreby prezentovať Sovietsky zväz ako nepochybného osloboditeľa.*“³⁰

Prvé pamätníky osloboditeľom začali na Slovensku vznikať už krátko po skončení vojny, v roku 1945. Zo začiatku išlo najmä o lokálne aktivity obyvateľov, ktorí si pripomínali padlých vojakov Červenej armády. Neskôr idea výstavby pamätníkov nadobudla celoštátny charakter, a to predovšetkým po roku 1948, keď sa komunistická strana dostala k moci. Pamätníky vznikali na miestach bojov, v centrách väčších miest alebo miest priamo zasiahnutých vojnou, ale taktiež aj na vojenských cintorínoch. Mnohé z nich mali jednotný štýl, ich architektúra bola pompézná, opakovali sa v nej ideologicky „vhodné“ motívy. Často zobrazovali vojakov Červenej armády so zbraňou v ruke, komunistické symboly kosák a kladivo, národné symboly či nápisy typu „*Na večnú slávu osloboditeľom*“.

Príkladmi najznámejších pamätníkov sú Slavín v Bratislave, pamätník v Duklianskom priesmyku alebo pamätníky v Banskej Bystrici, Zvolene či Košiciach, z ktorých si pár rozoberieme aj podrobnejšie.

Ako sme vyššie spomínali, súčasťou pamätných miest boli aj vojenské cintoríny, kde boli pochovaní vojaci, ktorí padli pri bojoch na Slovensku. Mnohé z nich sa nachádzajú pri pamätníkoch alebo aj samostatne, často pri miestach, kde prebiehali boje. Tieto cintoríny dodnes a slúžia nielen ako pietne miesta, ale aj ako súčasť historického dedičstva a pripomienka histórie. Výstavba cintorínov bola taktiež súčasťou sovietskej propagandy, keďže sa pomocou nich vytváral dojem hrdinského boja Sovietskej armády a tým sa ešte viac upevňovala predstava, že ZSSR bol hlavným a jediným osloboditeľom Československa. Na Slovensku sa nachádza takmer 200 vojenských pietnych miest, najznámejšie sú Michalovce, Zvolen či Svidník. Tieto pamätníky a pietne miesta sa po roku 1989 stali terčom kontroverzií, vandalizmu, či dokonca politických sporov.

Dôvodom bolo, že v povojnových rokoch, mali pamätníky osloboditeľom jednoznačne politický a ideologický charakter. Slúžili na upevnenie moci komunistickej strany. Historik Tomáš Klubert z Ústavu pamäti národa upozorňuje, že oslobodenie neznamenalo skutočnú slobodu: „*Sloboda prišla jedine v tom ponímaní, že vyhnali Nemcov, ale sloboda v tom zmysle slova, že by sme si mohli riadiť svoje veci tak, ako sami uznáme za vhodné, to určite nebola.*“³¹ Pamätníky boli miestami štátnych osláv, kde sa vyzdvihovala úcta k sovietskym vojakom ako symbolom víťazstva nad fašizmom a zároveň záruky socialistickej budúcnosti. Negatívne stránky sovietskej prítomnosti na území Československa boli zamlčované.

Po páde komunistického režimu v roku 1989 sa pohľad na pamätníky osloboditeľom zásadne zmenil. Pre mnohých ľudí už neboli len symbolom vďaky, ale aj pripomienkou politickej manipulácie, sovietskej nadvlády a straty slobody. Verejnosť začala diskutovať o tom, či pamätníky ukazujú pravdivú tvár histórie, alebo slúžia ako propaganda. Mnohí aktivisti sa pýtali, či je správne oslavovať všetkých osloboditeľov bez výnimky, alebo je potrebné rozlišovať medzi oslobodením a

³⁰ Kováč, Dušan. *Dejiny Slovenska*. Historický ústav SAV, 2001

³¹ Klubert, Tomáš. „Toto je nejaká sloboda?“ Rozhovor pre Denník N, 30. apríla 2023. <https://dennikn.sk/3361546>

následnou okupáciou. Historik Jaroslav Šebek poznamenal: „*Po roku 1989 sa otvorili diskusie o tom, či všetky pamätníky osloboditeľom ešte odrážajú pravdivý obraz dejín alebo sú už len reliktom jednej ideológie.*“³² Sociologička Eva Balogová dodáva: „*Pamätníky sú zrkadlom našej kolektívnej pamäti a napätí, ktoré nás stále rozdeľujú. Diskusia o nich je dôležitá, pretože nás núti čeliť komplikovaným otázkam identity a minulosti.*“³³

Súčasnú udalosť, ako ruská invázia na Ukrajinu v roku 2022, ešte viac prehĺbili napätie spojené s touto témou. Mnohé pamätníky čelia vandalizmu, prehodnocovaniu symboliky, zmene interpretácie, kauzám. To ukazuje, že pamätne miesta sú stále živými symbolmi historických aj súčasných konfliktov a diskusií. Veterán z Dargovského priesmyku poznamenal: „*Tieto pamätníky nie sú len kameňom na kopci. Sú to miesta, kde si pripomíname cenu slobody, ale zároveň nás nútia rozmýšľať, čo sloboda vlastne znamená.*“³⁴

Pre lepšie pochopenie prístupu k vojnovým pietnym miestam sme sa zamerali tie ikonické: napríklad na sovietsky tank T-34 s číslom 23, ktorý bol súčasťou pamätníka na námestí Interbrigády v Prahe 6. V priebehu desaťročí sa stal jedným z najznámejších a zároveň najdiskutovanejších symbolov obdobia oslobodenia Československa Červenou armádou, ale aj k následnej sovietskej okupácii. Tank číslo 23 bol v roku 1945 prvým tankom, ktorý údajne vstúpil do Prahy pri oslobodzovaní mesta. Po vojne bol umiestnený na podstavec, ako súčasť pamätníka sovietskym osloboditeľom. Počas komunistického režimu bol miestom pravidelného pripomínania si tohto momentu a to najmä počas výročí konca vojny. Po roku 1989 sa však stal aj symbolom rozporuplnej pamäti. Pripomínal síce koniec nacizmu, no zároveň pre mnohých pripomínal vstup vojsk Varšavskej zmluvy do Československa a začiatok sovietskej okupácie. Historik Jaroslav Šebek z Historického ústavu AV ČR hovorí: „*Symboly ako tank číslo 23 predstavujú dvojité pamäť. Kým pre jednu generáciu boli osloboditeľmi, pre ďalšiu sa stali okupantmi.*“³⁵

V priebehu 90-tych rokov, a najmä po roku 2000, sa stal tank terčom opakovaného vandalizmu. Bol natretý naružovo, ako forma protestu proti idealizácii sovietskej armády. Tento čin vykonal v roku 1991 umelec David Černý, čo vyvolalo značnú pozornosť a vyhrotenú diskusiu aj na medzinárodnej úrovni. Tank bol najprv prefarbený späť nazeleno, no neskôr úplne odstránený a dnes je umiestnený v Vojenskom technickom múzeu v Lešanoch. Tank bol niekoľkokrát vandalsky poškodený, čo len podčiarkuje napätie, ktoré vyvolával.

Kontroverzie okolo pamätníkov vyvrcholili v rokoch 2018–2020, keď mestská časť Praha 6 rozhodla o odstránení sochy maršala Ivana Koneva, ktorá stála v tej istej lokalite. Rozhodnutie vyvolalo tvrdú reakciu zo strany Ruskej federácie, ktorá to označila za „*prepisovanie dejín*“. Podľa starostu Ondřeja Kolára však išlo o logický krok: „*Nemáme problém si uctiť pamiatku padlých vojakov, ale Konev bol aj súčasťou totalitného systému, ktorý potláčal slobodu v strednej Európe.*“³⁶

Podobný vývoj postihol aj sochu maršala Ivana Stepanoviča Koneva, veliteľa sovietskej armády. Socha bola odhalená v roku 1980 na námestí Interbrigády v Prahe 6, rovnako ako aj už spomínaný tank T-34. Po roku 1989 však boli jeho činy, ako potlačenie maďarského povstania v roku 1956, úloha v Pražskej jari 1968 a represie voči obyvateľstvu v NDR, čoraz viac kritizované. Pamätník sa stal terčom vandalizmu, diskusií a napokon v roku 2020 bola socha odstránená a presunutá do Múzea pamäti 20. storočia. Toto rozhodnutie vyvolalo ostrú reakciu Ruska, ktoré ho označilo za zneváženie pamäti za obete sovietskej armády.

Tank číslo 23 a socha maršala Koneva sú tak jednými z najviditeľnejších príkladov toho, ako sa historická pamäť mení v čase. Pamätníky ako tento nútia spoločnosť zamyslieť sa nad tým, s akým

³² Šebek, Jaroslav. Rozhovor pre Český rozhlas, 2020.

³³ Balogová, Eva. „Sociologický pohľad na pamätníky a kolektívnu pamäť.“ Prednáška na FFUK, 2021.

³⁴ Rozhovor s veteránom, Dargovský priesmyk, 2023 (archívne záznamy).

³⁵ Šebek, Jaroslav. Rozhovor pre ČT24, 2020. Dostupné: <https://ct24.ceskatelevize.cz>

³⁶ Kolář, Ondřej. Tlačová správa mestskej časti Praha 6, 2020.

významom sa chceme pozerat' na minulosť, ako si ju chceme pripomínať a čo nám udalosti hovoria o slobode a zodpovednosti. Diskusia nie je o tom, či vymazať minulosť, ale tom, ako ju zodpovedne uchopiť. Filozof Miroslav Marcelli na margo toho hovorí: „*Pamätníky nie sú len kameň a bronz. Sú to texty, ktoré čítame zakaždým inak – v závislosti od toho, kto ich číta, kedy a v akom svete.*“³⁷

Oba prípady týchto českých pamätníkov odhaľujú zmenu kolektívnej pamäti a pohľad na sovietske oslobodenie. Zatiaľ čo za minulého režimu bol názor jednoznačný – Červená armáda ako osloboditeľka, dnešný výklad je omnoho kritickejší. Vzniká napätie medzi historickou vďakou za oslobodenie od nacizmu a vedomím neskoršej sovietskej okupácie a porušovania suverenity. Zatiaľ čo v Česku dochádza k odstraňovaniu symbolov sovietskeho vplyvu, na Slovensku sa objavil pokus o opačný prístup.

Symbolickým sa stal pamätník druhej svetovej vojny v Košiciach, z ktorého po roku 1989 odstránili symbol komunistickej totality- kosák a kladivo. V máji 2023 sa v Košiciach objavili nápisy a provokatívne odkazy na pamätníku, čo vyvolalo rozsiahlu diskusiu medzi mestom, pamiatkarmi a verejnosťou. V roku 2024 sa na pamätníku znovu objavili symboly kosáka a kladiva, ktoré boli predtým odstránené alebo výrazne minimalizované. Obnova týchto symbolov krátko pred výročím Nežnej revolúcie vyvolala rozsiahlu vlnu kritiky a to predovšetkým zo strany občianskych aktivistov, historikov a politikov, ktorí považujú komunisticke symboly za prejav neúcty k obetiam totality. Ako uvádza poslanec Michal Djordjevič: „*Nemôžeme tolerovať, aby sa v centre mesta objavovali znaky totalitného režimu, ktorý pošliapaval základné ľudské práva. Takéto symboly nepatria na verejné priestranstvá demokratického štátu.*“³⁸ Pamätník osloboditeľov na Námestí osloboditeľov v Košiciach patrí medzi najvýraznejšie a najkontroverzejšie pamätníky Červenej armády na Slovensku. Postavený bol krátko po oslobodení mesta. Hoci v minulosti plnil predovšetkým pietnu a ideologickú funkciu, v posledných rokoch sa stal stredobodom konfliktu, ktorý zobrazuje spoločenský zápas o to, ako si Slovensko pamätá svoju minulosť. Po páde komunistickeho režimu sa začali diskusie o význame sovietskych pamätníkov. Ako píše Miloslav Szabó: „*V istom zmysle môžeme hovoriť o tzv. dvojitom oslobodení – od nacizmu, no zároveň aj o začiatku sovietskej sféry vplyvu.*“³⁹

V apríli 2024 vyvolal predseda vlády SR Robert Fico značnú verejnú a mediálnu pozornosť, keď počas pietneho aktu na bratislavskom vojenskom cintoríne Slavín oznámil, že vláda zvažuje vybudovanie pamätníka maršalovi Ivanovi Stepanovičovi Konevovi. Odôvodnil to ako potrebu „*vrátiť úctu tým, ktorí položili život za našu slobodu*“ a dodal: „*Na Slovensku si maršala Koneva vážime ako osloboditeľa. Nepridáme sa k tým, ktorí prepisujú dejiny a hanobia padlých.*“⁴⁰ Fico zároveň ostro skritizoval odstránenie Konevovej sochy v Prahe v roku 2020, pričom ho označil za „*útok na historickú pravdu*“.

Príklad odhaľuje zásadný rozdiel medzi výkladom dejín v jednotlivých častiach bývalého spoločného štátu. Návrh na vybudovanie pamätníka vyvolal ostré reakcie odbornej aj občianskej verejnosti na Slovensku. Zámer kritizovali aj niektorí diplomati. Naopak, predstavitelia proruský orientovaných politických strán ako SNS alebo Republika, návrh uvítali. Historici z Ústavu pamäti národa (ÚPN) reagovali zverejnením stanoviska, v ktorom pripomenuli, že Konevova činnosť ďaleko presahuje rámec oslobodzovania: „*Maršal Konev je osobnosť so zložitou historickou stopou. Nesie zodpovednosť za represívne operácie sovietskeho režimu, ktoré si vyžiadali tisíce obetí – v Maďarsku, Nemecku aj v Československu.*“⁴¹ Historik Branislav Kinčok z ÚPN v rozhovore pre RTVS pripomenul: „*V čase, keď Ruská federácia vedie agresívnu vojnu proti Ukrajine a dehonestuje pamäť na skutočné obete nacizmu, je vybudovanie pamätníka symbolu sovietskeho imperializmu*

³⁷ Marcelli, Miroslav. *Pamäť a symboly v urbánom priestore*. In: Kritika a Kontext, 2021.

³⁸ TASR, „V Košiciach obnovili symboly na pamätníku Červenej armády“, 17. 11. 2024.

³⁹ Szabó, Miloslav. *Trauma z dejín. Slovensko a stredná Európa po roku 1945*. Bratislava: Kalligram, 2020.

⁴⁰ TASR. *Fico chce postaviť pamätník Koněvovi: Neprepíšeme dejiny*. Pravda.sk, 12. 4. 2024.

⁴¹ Ústav pamäti národa. *Vyjadrenie k návrhu na vybudovanie pamätníka I. S. Koněvovi*. ustr.sk, 14. 4. 2024.

nevhodné a neetické.“⁴² Kauza mala aj medzinárodný presah. Veľvyslanectvo Ukrajiny na Slovensku vydalo oficiálne vyhlásenie, v ktorom označilo Fica za „hlásnu trúbu ruskej propagandy v srdci EÚ“. V stanovisku sa uvádza: „Zatiaľ čo naši občania umierajú v boji proti agresorovi, predseda vlády Slovenska uvažuje o stavaní pamätníkov vojvodcom, ktorí pripravovali terén pre dnešnú ruskú agresiu.“⁴³ V situácii, keď väčšina krajín EÚ vrátane Českej republiky, odstraňuje symboly sovietskeho imperializmu, sa návrh na nový Konevov pamätník javí ako zámerná provokácia. Jeho cieľom môže byť znovuvybudovanie proruského naratívu v slovenskej pamäťovej politike. Príklad potvrdzuje, že pamätníky nie sú len historickými artefaktmi, ale živými politickými nástrojmi, ktoré odrážajú aktuálne politické záujmy. Ako to vystihol český historik Jiří Hanuš: „Verejný pamätník nie je o minulosti, ale o tom, ako si ju chceme pamätať dnes. Vždy je to súčasný politický akt.“⁴⁴

V tomto kontexte nám nedá nespomenúť jeden z našich najznámejších pamätníkov na Slovensku, a tým je pamätník na Dukle. Pietne miesto bolo slávnostne odhalené v roku 1949. Jeho súčasťou je monumentálny pamätník, múzeum, vonkajšia expozícia vojenskej techniky a vojenský cintorín, kde je pochovaných takmer 10 000 vojakov, najmä príslušníkov 1. československého armádneho zboru v ZSSR a Červenej armády. Bol postavený v duchu hrdinskej „bratskej pomoci“ Sovietskeho zväzu, a počas celého komunistického obdobia slúžil ako miesto propagácie sovietsko-československého priateľstva. Počas štátnych sviatkov sem organizovane prichádzali školáci, pionieri, armáda a stranícke delegácie. Po roku 1989 sa začalo o pamätníku uvažovať inak. Už nie ako o symbole sovietskej pomoci, ale ako o pamiatke na padlých. No ani v demokratických podmienkach sa Dukla nevyhla kontroverziám. Začala sa diskusia o tom, ako by mal byť pamätník interpretovaný, keďže jeho ideologická náplň nebola viac udržateľná. Dôležitou otázkou sa stalo: má Dukla zostať miestom vďaky za oslobodenie, alebo sa má viac zdôrazniť tragika a vojenské zlyhanie operácie? Ako prezentovať sovietske, československé i civilné obeť? V 90. rokoch sa objavili návrhy na reinterpretáciu expozície v múzeu, no snahy boli rozpačité.

V roku 2014 sa kauza opäť otvorila, keď ruské veľvyslanectvo presadzovalo obnovu niektorých symbolov Červenej armády, čomu sa postavili historici aj verejnosť. V roku 2018 sa v médiách objavila správa o plánovanej výmene pôvodného súsošia sovietskych a československých vojakov pri pamätníku.

V rokoch 2019–2021 sa začala rekonštrukcia, ktorú viedol Vojenský historický ústav. V posledných rokoch, najmä po ruskej invázii na Ukrajinu v roku 2022, sa diskusia o pamätníku znova vyostřila. Objavili sa hlasy, že sovietske symboly treba odstrániť, iní argumentovali, že by sa tým znevážila pamiatka padlých vojakov.

V roku 2023 slovenský parlament neschválil návrh, ktorý by zakázal propagáciu symbolov totalitných režimov aj na vojenských pamätníkoch. Pamätník na Dukle je historickým, symbolickým aj politickým miestom. Vyvoláva emócie, spory a otázky, ktoré sa dotýkajú našej kolektívnej pamäti, vzťahu k Sovietskemu zväzu a potrebe historickej pravdy. Dukla by nemala byť ukážkou ideológie v mene ktorej bol pamätník postavený, ale miestom, kde sa úcta k padlým spája s kritickým pohľadom na dejiny. Eduard Stehlík uviedol: „Dukla sa stala mýtom, ktorý zakrýval skutočnosť. Bola to vojenská katastrofa, ktorá len ilustrovala cynizmus veľkej politiky.“⁴⁵ Pamätník na Dukle predstavuje pomerne zložitú symboliku. Je výrazom úcty k obetiam, ale zároveň nesie stopy ideológií Sovietskeho zväzu. V súčasnosti prebiehajú diskusie o tom, ako túto symboliku uchovať, no zároveň

⁴² RTVS. *Kinčok: Končev je symbol nielen oslobodenia, ale aj útlaku*. Správy RTVS, 13. 4. 2024.

⁴³ SME. *Ukrajina: Fico legitimizuje sovietsku agresiu*. SME.sk, 15. 4. 2024.

⁴⁴ HANUŠ, Jiří. *Paměť jako zbraň: Historie v zápase o veřejný prostor*. Brno: CDK, 2019.

⁴⁵ Stehlík, Eduard. Rozhovor pre Český rozhlas, 2014.

ju prispôbiť modernej spoločnosti, ktorá už vníma obdobie druhej svetovej vojny a povojnový vývoj studenej vojny a sovietskej propagandy inak ako predošlé generácie.

Debaty o pamätníkoch stále ukazujú, že symboly z obdobia socializmu naďalej rozdeľujú spoločnosť. Kým niektorí vnímajú Červenú armádu ako osloboditeľku, iní pripomínajú, že oslobodenie sa rýchlo zmenilo na okupáciu, cenzúru a stratu suverenity. Ivan Kamenec uvádza: „Pamätníky sovietskej armáde nie sú len o uctievaní padlých. Sú aj o selektívnej pamäti, ktorá bola vytvorená v záujme ideologického diktátu.“⁴⁶ Historici upozorňujú, že takéto pamätníky majú síce historickú hodnotu, no bez kritického výkladu môžu pôsobiť ako prehliadka jednostrannej minulosti. Otázka teda znie: Chceme budúcnosť, ktorá sa pozerá do Moskvy alebo takú, čo sa pozerá na seba samú?

3 Kult osloboditeľov

3.1 Vývoj pohľadov na oslobodenie

V období socializmu bol pohľad na oslobodenie jednoznačný a vplyv Sovietskeho zväzu ako osloboditeľa nebol spochybný. Nový pohľad na tieto skutočnosti bol možný až po udalostiach Nežnej revolúcie v roku 1989. V roku 1990 prišlo k zavedeniu sviatku Dňa oslobodenia od fašizmu, ktorý sa oslavuje 8.mája. Dovtedy to bol Deň oslobodenia Československa Červenou armádou a oslavoval sa 9.mája. V súlade so Sovietskym zväzom. Nové politické zriadenie celkovo prinieslo možnosť kriticky prehodnotiť obdobie socializmu, vrátane obetí komunizmu a úlohy Sovietskeho zväzu. Predovšetkým je, podľa nás, dôležité, že bola umožnená slobodná diskusia o týchto udalostiach. Začal sa výskum okolností zavlečenia občanov ČSR do gulagov (viď 1. kapitola). Preživší alebo ich rodinní príslušníci, sa mohli k týmto udalostiam slobodne vyjadriť. Za veľmi dôležitý míľnik považujeme aj založenie Múzea obetí komunizmu v Košiciach v roku 2021.

Aký je dnešný pohľad na tieto udalosti na Slovensku? Zaujímavé je, že je pomerne polarizujúci, ako dokazujú aj výskumy verejnej mienky. Napríklad prieskum verejnej mienky agentúry Ipsos z 31.8. 2023 (viď príloha č.) a iné⁴⁷. Vyplýva z nich, že relatívne veľká časť populácie vníma Rusko a jeho úlohu v minulom aj súčasnom dani pozitívne. Čím je to spôsobené? Nedostatkom informovanosti o zločinoch komunistov a ZSSR páchanými aj na našom území? Desaťročiami pretlačania sovietskeho naratívu v ktorom Rusko pokračuje aj dnes? Politológ Jozef Lenč uviedol: „Zatiaľ čo západná časť Európy sa aj v minulosti k dôvere voči Rusku stavala opatrne, my sme boli dve generácie formované tak, aby sme Rusko vnímali, ako brata a spojencu. Zdá sa, že aj po 30. rokoch od revolúcií.“

Známe sú napríklad výroky europoslancu Ľuboša Blahu: „Fašizmus a vojna prichádzajú zo Západu... Sloboda a mier prichádza z Východu!“ alebo: „Ruský národ nás oslobodil od fašizmu a neuveriteľne sa za nás obetoval a ja som sa sem prišiel poďakovať.“⁴⁸ Premiér Robert Fico zase vyhlásil: „Nezabúdajme, že sloboda prišla na Slovensko z východu, zvrátenosti progresivizmu zo západu.“⁴⁹ Našli by sme aj ďalšie príklady. Čo sa týka aktivít, nejde iba o veľkolepé oslavy na Slavíne, blízke kontakty s ruským veľvyslancom, ale aj návštevy Ruska zo strany poslancov aj predsedu vlády.

⁴⁶ Kamenec, Ivan. Rozhovor pre SME: „Nie všetko, čo bolo sovietske, bolo oslobodzujúce.“ SME, 2021.

⁴⁷Príbelský M., Prieskum: Za vojnu vinia Slováci najmä spojencov a Ukrajinu. Západom sa cítíme ohrození najviac v regióne (grafy), dostupné na <https://www.aktuality.sk/clanok/CO36jU6/prieskum-za-vojnu-vinia-slovaci-najma-spojencov-a-ukrajinu-zapadom-sa-citime-ohrozeni-najviac-v-regione-grafy/> zobrazené 27.5. 2025

⁴⁸ Podľa <https://www.hlavnespravy.sk/blaha-v-moskve-zopakoval-svoj-postoj-ano-ospravedlnim-sa-za-vsetko-to-zlo-ktore-dnes-pacha-zapad/3677566> zobrazené 27.5. 2025

⁴⁹ Podľa <https://hnonline.sk/slovensko/96191914-zvratenosti-prisli-na-slovensko-zo-zapadu-sloboda-z-vychodu-hovori-fico-a-spochybnuje-zelenskeho> zobrazené 27.5. 2025

Prečo sú podľa nás takéto vyhlásenia a činnosti problematické? Pretože ignorujú či zjednodušujú viaceré historické fakty. Sovietsky zväz naozaj prispel obrovskou mierou k porážke nacizmu a fašizmu v Európe. Ale zároveň musíme vidieť, že sám prispel k rozpútaniu druhej svetovej vojny prostredníctvom Paktu Ribbentrop-Molotov. Prvé dva roky vojny bol v podstate spojenec nacistického Nemecka a ochotne si s ním „porcoval“ Európu. Tieto naratívy zámerne vypúšťajú kontroverzné fakty oslobodenia, predovšetkým ľudí odvedených do gulagov.

Navyše v roku 1954 nešlo o oslobodenie v pravom slova zmysle. Príznačne o tom hovorí karikatúra Miroslava Kemela na titulke práce: *„Osloboditeľ je ten, kto prinesie slobodu a odíde“*. Slovensko bolo oslobodené od Tisovho fašistického režimu a okupácie nacistickým Nemeckom. Ale slobodu ako takú sme nezískali. Na dlhé desaťročia sme sa stali súčasťou sféry vplyvu Sovietskeho zväzu. Cynicky povedané, (Česko)Slovensko zostalo satelitným štátom, zmenil sa len majiteľ. Stačí, ak si porovnáme krajiny oslobodené západnými spojencami. Francúzsko, Holandsko, či Belgicko sa vrátili k predchádzajúcemu demokratickému zriadeniu a opäť sa stali suverénnymi štátmi. Štáty oslobodené ZSSR, vrátane Česka a Slovenska, sa stali šnúrou satelitných, nárazníkových štátov.

Preto, ak sa dnes hovorí o oslobodení Slovenska Červenou armádou, malo by sa tak diať v rámci širšieho pohľadu a kontextu. Áno, je podľa nás správne a potrebné vzdať hold padlým vojakom Červenej armády, rovnako ako spojeneckým vojakom z iných krajín a československým vojakom. Naozaj tu položili svoje životy. No malo by sa tak diať bez toho, aby sme vzdávali hold sovietskemu, respektíve ruskému totalitnému režimu!

4 Bol komunizmus v Československu sloboda?

4.1 Riadená demokracia

Pojem riadená demokracia sa v kontexte komunistického Československa ujal ako označenie pre systém, ktorý formálne zachovával demokratické inštitúcie, ako parlament, voľby či ústavu, ale v skutočnosti bol mocensky kontrolovaný jednou politickou silou a to Komunistickou stranou Československa. Tento model sa stal charakteristickým znakom všetkých satelitných štátov sovietskeho bloku po druhej svetovej vojne.

Strany Národného frontu mohli síce naďalej existovať, no fungovali len ako satelity pod kontrolou KSČ a nemali reálnu politickú budúcnosť. Voľby sa síce konali pravidelne, no išlo o zmanipulované a vopred určené hlasovania. Historický ústav AV ČR uvádza: *„Na voľbách sa zúčastnilo 99,74 % voličov, z ktorých 99,6 % hlasovalo za jednotnú kandidátku. Takto vyzerala ‚demokratická‘ voľba v ČSSR.“* Voľby fungovali ako fasáda „akože“ demokracie, za ktorou režim zakrýval diktatúru a jednej strany a prechod na totalitný režim. Sloboda slova a zhromažďovania boli obmedzené, médiá boli pod priamym dohľadom štátnej cenzúry a každá forma nesúhlasu bola považovaná za akt proti štátu a vláde. Ako napísal Vilém Prečan: *„Demokracia v Československu sa stala dekoráciou na fasáde režimu, ktorého podstatou bola lojalita k Moskve a poslušnosť voči strane.“*⁵⁰ KSČ koordinovala všetky zložky štátu vrátane justície, médií, školstva či hospodárstva. Demokratické inštitúcie tak fungovali iba ako nástroj legitimizácie totalitnej moci. Ako píše Karel Kaplan: *„Voči verejnosti sa predstieral právny štát, ale v skutočnosti súdy slúžili ako nástroj triednej spravodlivosti.“*⁵¹

Inšpirácia samozrejme pochádzala zo Sovietskeho zväzu. Cenzúra bola všadeprítomná. Každý film, kniha či divadelná hra museli byť schválené straníckymi orgánmi. Umelci, ktorí nesúhlasili, boli vylučovaní zo zväzov, nesmeli publikovať alebo boli nútení emigrovať a zoznamy „nežiaducich autorov“ sa neustále aktualizovali. Mnohí ľudia sa naučili žiť vo svete dvoch realít. Vo

⁵⁰ Prečan, Vilém. Paměť a dějiny, 2008, č. 2.

⁵¹ Kaplan, Karel. Nebezpečná bezpečnosť. Praha: Mladá fronta, 1994.

verejnosti prijímali oficiálnu kultúru, no v súkromí si čítali samizdat, počúvali zakázané piesne, alebo potajomky pozerali západné filmy, ak mali to šťastie a dostali sa k nim.

Tí umelci, ktorí si zachovali tvorivú slobodu, zaplatili za ňu spoločenským vylúčením, stratou publika alebo slobodou samotnou. Václav Havel napísal: „*Zakázané umenie nebolo len umením – bolo činom, dôkazom, že sloboda sa nedá celkom umlčať.*“⁵²

Aj život bežných ľudí sa začal vyvíjať v úplne inom duchu, ako by si možno predstavovali. Každý vedel, že hocijaký výrok, vtip či list, ktorý by išiel proti režimu, môže mať následky. V krajine fungovala hustá sieť ŠtB, ktorej úlohou bolo monitorovať „protispoločenské prejavy“. Udavačstvo sa stalo bežným javom. Najmä bolo využívané zo strachu. Karel Kaplan píše: „*Nikto si nemohol byť istý, kto je priateľ a kto donáša. Ľudia sa naučili mlčať – doma, v práci, aj medzi priateľmi.*“⁵³ Vo verejnom priestore bola odlišnosť trestaná či už názorová, estetická alebo náboženská. Mladí ľudia si uvedomovali, že „správne názory“ a členstvo v Socialistickom zväze mládeže im zaručia štúdium alebo kariéru. Mnohí tak odsunuli osobný názor, aby si uľahčili alebo zabezpečili lepšiu budúcnosť. Cestovanie sa taktiež nezaobišlo bez obmedzení. Do krajín mimo socialistického bloku sa nedalo vycestovať bez súhlasu úradov, a ten dostávali len „overení“ občania. Riadená demokracia bola nástrojom, pomocou ktorého si totalitný režim zabezpečil formálnu legitimitu, no na druhej strane aj absolútnu moc. Udržiaval si fasádu demokratických mechanizmov, ako napríklad volieb, parlamentu či pluralitných strán, ale všetky boli podriadené vedúcej strane KSČ. Preto môžeme konštatovať, že demokracia bola len ako zásterka pre legitimizáciu totality. Aj tento príklad ukazuje, že povojnový vývoj ČSR nemôžeme označiť ako slobodný.

4.2 Záverečné stanovisko

V našej práci sme chceli odpovedať na otázku: Naozaj nám Červená armáda priniesla slobodu? Úplne jednoznačná odpoveď na túto otázku zrejme neexistuje, pretože interpretácia a osobný postoj sú v prípade podobných historických polemík pomerne subjektívne.

Pri budovaní vlastného postoja môžeme ale vychádzať z objektívnych historických faktov. Môžeme jednotlivé interpretácie a naratívy konfrontovať, vychádzať s kritického myslenia a potom zaujať stanovisko. To sme sa snažili v tejto práci urobiť.

Aký je teda náš postoj? Faktom je, že Sovietsky zväz nás oslobodil spod nacistickej nadvlády, ale slobodu v pravom slova zmysle sme nezískali. Po krátkom nádychu v období riadenej demokracie u nás bolo ďalších 41 rokov totality pod taktovkou Moskvy.

Za samotné oslobodenie sme zaplatili vysokú cenu. Stála nás desaťtisíce ľudí násilne deportovaných do gulagov, život bez ohľadu na ľudskú dôstojnosť. Stratili sme Podkarpatskú Rus, právoplatné Československé predvojnové územie. Stali sme sa na dlhé obdobie satelitom Sovietskeho zväzu. Ten ovplyvňoval našu vnútornú aj zahraničnú politiku. Boli sme nútení odmietnuť Marshallov plán, stať sa súčasťou bloku socialistických krajín. Toto zaradenie viedlo k ekonomickej degradácii nášho územia. A keď sme sa v roku 1968 chceli ako spoločnosť nadýchnuť, prišla invázia vojsk Varšavskej zmluvy.

Toto je teda súbor historických faktov, ktoré predkladáme. Nech si z nich každý urobí závery sám. Podľa nás platí na povojnové dejiny Slovenska okrídlený výrok: „*Vae victis! – Beda porazeným!*“ Lebo podmienky mieru určoval víťaz- Sovietsky zväz. A ten slobodu neprinášal.

⁵²Havel, Václav. Dopisy Olze. Praha: samizdat, 1983.

⁵³ Kaplan, Karel. Tajná politika KSČ. Brno: Barrister & Principal, 1993.

Zoznam zdrojov

1. Slovenský historický ústav SAV. Sovietizácia Československa po roku 1945 [online]. Bratislava: Slovenský historický ústav SAV, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na internete: <https://www.sav.sk/?lang=sk&doc=articles&source=history/sovietizacia-cs-1945>
2. Moderné-dejiny.sk. Sovietizácia Československa po druhej svetovej vojne [online]. Bratislava: Moderné-dejiny.sk, [cit. 2025-05-07]. Dostupné na internete: <https://www.modernedejiny.sk/clanok/sovietizacia-ceskoslovenska>
3. Ústav pamäti národa. Sovietizácia [online]. Bratislava: Ústav pamäti národa, [cit. 2025-05-09]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/sovietizacia>
4. Český rozhlas. Jak probíhala sovětizace Československa [online]. Praha: Český rozhlas, [cit. 2025-05-15]. Dostupné na internete: <https://www.rozhlas.cz/historie/jak-probihala-sovetizace-ceskoslovenska-7972541>
5. Moderné-dejiny.sk. Marshallov plán a Československo [online]. Bratislava: Moderné-dejiny.sk, [cit. 2025-05-16]. Dostupné na internete: <https://www.modernedejiny.sk/clanok/marshallov-plan-a-ceskoslovensko>
6. Ústav pamäti národa. Marshallov plán – ekonomická obnova Európy po druhej svetovej vojne [online]. Bratislava: Ústav pamäti národa, [cit. 2025-05-16]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/marshallov-plan>
7. BBC History. The Marshall Plan and its impact [online]. London: BBC, [cit. 2025-05-17]. Dostupné na internete: https://www.bbc.co.uk/history/worldwars/coldwar/marshall_plan_01.shtml
8. History.com Editors. Marshall Plan [online]. A&E Television Networks, [cit. 2025-05-17]. Dostupné na internete: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan>
9. Moderné-dejiny.sk. Februárový prevrat v Československu 1948 [online]. Bratislava: Moderné-dejiny.sk, [cit. 2025-05-18]. Dostupné na internete: <https://www.modernedejiny.sk/clanok/februarovy-prevrat-1948>
10. Ústav pamäti národa. Február 1948 – komunistický prevrat v Československu [online]. Bratislava: Ústav pamäti národa, [cit. 2025-05-18]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/februar-1948>
11. Česká televize – Dějiny.cz. Únor 1948: Komunistický převrat v Československu [online]. Praha: Česká televize, [cit. 2025-05-19]. Dostupné na internete: <https://www.dejiny.cz/clanek/unor-1948-komunisticky-prevrat-v-ceskoslovensku>
12. Britannica. Czechoslovakia – Communist Coup, 1948 [online]. Encyclopaedia Britannica, [cit. 2025-05-19]. Dostupné na internete: <https://www.britannica.com/event/Czechoslovakia-Communist-Coup-1948>
13. Ústav pamäti národa. Prenasledované osobnosti v Československu [online]. Bratislava: Ústav pamäti národa, [cit. 2025-05-19]. Dostupné na internete: <https://www.upn.gov.sk/prenasledovane-osobnosti>
14. Moderné-dejiny.sk. Osobnosti perzekvované komunistickým režimom [online]. Bratislava: Moderné-dejiny.sk, [cit. 2025-05-19]. Dostupné na internete:

- <https://www.modernedejiny.sk/clanok/osobnosti-perzekvovane-komunistickym-rezimom>
15. Post Bellum / Paměť národa. Příběhy pronásledovaných osobností [online]. Praha: Post Bellum, [cit. 2025-05-20]. Dostupné na internete: <https://www.memoryofnations.eu>
 16. Česká televize – Dějiny.cz. Pronásledování válečných hrdinů po roce 1948 [online]. Praha: Česká televize, [cit. 2025-05-21]. Dostupné na internete: <https://www.dejiny.cz/clanek/pronasledovani-valecnych-hrdinu-po-roce-1948>
 17. Denník N. Památníky sovietskych vojakov: Koněv, Dukla, Košice a spory okolo nich. In: *Denník N* [online]. Bratislava: N Press, [cit. 2025-05-21]. Dostupné na: <https://dennikn.sk>
 18. SME.sk. Kontroverzie okolo pamätníka osloboditeľov v Košiciach. In: *SME.sk* [online]. Petit Press, [cit. 2025-05-21]. Dostupné na: <https://www.sme.sk>
 19. Irozhlas.cz. Tank č. 23 a odstránenie pamätníkov sovietskej armády v Česku. In: *iRozhlas.cz* [online]. Český rozhlas, [cit. 2025-05-22]. Dostupné na: <https://www.irozhlas.cz>
 20. Aktuality.sk. Ruské symboly z pamätníka v Košiciach odstránili. In: *Aktuality.sk* [online]. Ringier Slovakia Media, [cit. 2025-05-22]. Dostupné na: <https://www.aktuality.sk>
 21. Česká televize. Socha Koněva bola odstránená. In: *ČT24* [online]. Česká televize, [cit. 2025-05-23]. Dostupné na: <https://ct24.ceskatelevize.cz>
 22. Novinky.cz. Slovensko chce postaviť památník Koněvovi. In: *Novinky.cz* [online]. Právo, 2024 [cit. 2025-05-23]. Dostupné na: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-slovensko-chce-postavit-pomnik-konevovi-40472652>
 23. Ústav paměti národa. Totalitný režim 1948 – 1989 [online]. Bratislava: ÚPN, [cit. 2025-05-23]. Dostupné z: <https://www.upn.gov.sk/publikacie/totalitny-rezim-1948-1989/>
 24. Moderné-dejiny.sk. Politický systém po roku 1948 [online]. Bratislava, [cit. 2025-05-23]. Dostupné z: <https://www.modernedejiny.sk/clanok/politicky-system-v-ceskoslovensku-po-roku-1948/>
 25. Česká televize – Dějiny.cz. Volební fraška v totalitním Československu [online]. Praha: Česká televize, [cit. 2025-05-25]. Dostupné z: <https://www.dejiny.cz/clanek/volby-v-totalite-volebni-fraska/>
 26. Pravda.sk. Ako fungovala komunistická demokracia [online]. Bratislava: Pravda, [cit. 2025-05-25]. Dostupné z: <https://zurnal.pravda.sk/spolocnost/clanok/346313-ako-fungovala-komunisticka-demokracia/>
 27. Ústav paměti národa. August 1968 [online]. Bratislava: ÚPN, [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.upn.gov.sk/sk/august-1968/>
 28. Moderné-dejiny.sk. August 1968 – Invázia vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR [online]. Bratislava, [cit. 2025-05-26]. Dostupné z: <https://www.modernedejiny.sk/clanok/august-1968-invazia-vojsk-varsavskej-zmluvy-do-cssr/>

29. Post Bellum / Paměť národa. Spomienky na inváziu 1968 [online]. Praha, [cit. 2025-05-27]. Dostupné z: <https://www.memoryofnations.eu/cs/topic/detail/id/100>
30. Česká televize – iVysílání a články. Invaze 1968 [online]. Praha: Česká televize, [cit. 2025-05-27]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/specially/invaze-1968>
31. Denník SME. August 1968: Invázia do Československa [online]. Bratislava: SME, [cit. 2025-05-28]. Dostupné z: <https://historickarevue.sme.sk/c/20913036/invazia-vojsk-varsavskej-zmluvy-do-ceskoslovenska-v-auguste-1968.html>
32. Freeze Mr., Správanie sa Sovietskej armády na území Slovenska tesne po oslobodení v roku 1945, dostupné na <https://mrfreeze.blog.pravda.sk/2025/03/26/spravanie-sa-sovietskej-armady-na-uzemi-slovenska-tesne-po-oslobodeni-v-roku-1945/>
33. ČERVENĀN, Š.: Spomienky Štefana Červeňana na 2. Svetovú vojnu v Soblahove a v Trenčíne, dostupné na <http://www.trencan.6f.sk/0137-2SV-SpomienCervenana.html>
34. Stratilík O., Kradli a nechtěli odjet. Sovětská okupace Čech v roce 1945 silně připomíná srpen 1968, dostupné na [Kradli a nechtěli odjet. Sovětská okupace Čech v roce 1945 silně připomíná srpen 1968, dostupné na <http://www.kradli.cz/kradli-a-nechteli-odjet-sovetska-okupace-čech-v-roce-1945-silne-pripominá-srpen-1968-aktuálně.cz>](http://www.kradli.cz/kradli-a-nechteli-odjet-sovetska-okupace-čech-v-roce-1945-silne-pripominá-srpen-1968-aktuálně.cz)
35. N magazín. Mesačník č. 09/2019, ročník 4.
36. [https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensko-sovietska_zmluva_\(1943\)](https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensko-sovietska_zmluva_(1943))
37. Jancová D., Peter Juščák: Rusi brali do gulagov celé dediny, dostupné na <https://domov.sme.sk/c/7964150/peter-juscak-rusi-brali-do-gulagov-cele-dediny.html>
38. ¹Bystrov V., Odsun Slovákov do sovietskych koncentračných táborov v roku 1945, dostupné na <https://christianitas.sk/odsun-slovakov-do-sovietskych-koncentracnych-taborov-v-roku-1945/>
39. https://mok.sk/kategorie_obeti/odvleceni-do-gulagov/
40. Lehotský Ľ., Zlo prišlo spoza východnej hranice. Kruté zaobchádzanie v gulagoch neprežili tisícky ľudí, dostupné na <https://kosice.korzar.sme.sk/c/23472968/zlo-prislo-spoza-vychodnej-hranice-krute-zaobchadzanie-v-gulagoch-neprezili-tisicky-ludi.html>
41. Karolyi D., Sovieti odvliekli po oslobodení do gulagov takmer 13-tisíc ľudí zo Slovenska, ukázala nová analýza Múzea obetí komunizmu, dostupné na <https://dennikn.sk/4630976/sovieti-odvliekli-po-oslobodeni-do-gulagov-takmer-13-tisic-ludi-zo-slovenska-ukazala-nova-analyza-muzea-obeti-komunizmu/>
42. <https://www.upn.gov.sk/sk/zoznam-osob-odvlečených-do-gulagov/>
43. <https://www.upn.gov.sk/sk/koncentracne-tabory-a-gulagy/>
44. Čulen A., Historik František Vnuk: Deportácie do Sovietskeho zväzu v 1944 – 1945. „Prečo nepíšu redaktori SNN o zavlečených Slovákoch do gulagov?“, dostupné na <https://alianciazanedelu.sk/archiv/10891>
45. https://sk.wikipedia.org/wiki/Podkarpatsk%C3%A1_Rus
46. Hanula M., Odčlenenie Podkarpatskej Rusi od Československa, dostupné na <https://historickarevue.sme.sk/c/1835712/odclenenie-podkarpatskej-rusi-od-ceskoslovenska.html>

47. Príbelský M., Prieskum: Za vojnu vinia Slováci najmä spojencov a Ukrajinu. Západom sa cítime ohrození najviac v regióne (grafy), dostupné na <https://www.aktuality.sk/clanok/CO36jU6/prieskum-za-vojnu-vinia-slovaci-najma-spojencov-a-ukrajinu-zapadom-sa-citime-ohrozeni-najviac-v-regione-grafy/>
48. Jabůrková N., Prieskum ukázal, že Slovensko stojí na opačnej strane barikády, ako zvyšok EÚ. Odborníci reagujú, dostupné na <https://plus.noviny.sk/680836-prieskum-ukazal-ze-slovensko-stoji-na-opacnej-strane-barikady-ako-zvysok-eu-odbornici-reaguju>
49. <https://www.hlavnespravy.sk/blaha-v-moskve-zopakoval-svoj-postoj-ano-ospravedlnim-sa-za-vsetko-to-zlo-ktore-dnes-pacha-zapad/3677566>
50. <https://hnonline.sk/slovensko/96191914-zvratenosti-prisli-na-slovensko-zo-zapadu-sloboda-z-vychodu-hovori-fico-a-spochybnuje-zelenskeho>
51. Kysel' T., Maďarkám a Nemkám naháňali Sovieti strach. Slovenky toľko krutosti nezažili, dostupné na <https://www.aktuality.sk/clanok/336473/madarkam-a-nemkam-nahanali-sovieti-strach-slovenky-tolko-krutosti-nezazili/>
52. Pastorek M., Historik Tomáš Klubert o konci vojny na Slovensku Bolo to oslobodenie od nacistov. Hovoriť však o tom, že z východu prišla sloboda, je absurdné, dostupné na <https://www.postoj.sk/175061/bolo-to-oslobodenie-od-nacistov-hovorit-vsak-o-tom-ze-z-vychodu-prisla-sloboda-je-absurdne>
53. Morvay P., Osloboditelia a uchvatitelia. V prípade vojakov Červenej armády sa to nevyučuje, dostupné na <https://dennikn.sk/1463386/osloboditelia-a-uchvatitelia-v-pripade-vojakov-cervenej-armady-sa-to-nevylucuje/>
54. Weiss P., Obete Červenej armády si treba uctiť, ale nie sú ospravedlnením ruskej agresie proti Ukrajine (názor Petra Weissa), dostupné na <https://www.aktuality.sk/clanok/3BMOV1J/obete-cervenej-armady-si-treba-uctit-ale-nie-su-ospravedlnenim-ruskej-agresie-proti-ukrajine-nazor-petra-weissa/>

Prílohy

Textové prílohy

Textová príloha č. 1: Spomienky pána Mikuláša Dema

„(...) Ja, Mikuláš Demo, narodený dňa 29. 10. 1925, bytom v Somotare – Novej Vieske, patrím medzi tie tisíce, ktoré boli po prechode fronty v roku 1944 odvečené na nútené práce v ZSSR.

Dňa 15. novembra 1944 som odišiel (a ešte 17 chlapov) ako civilný občan na tzv. „maleňkiju robotu“. Odišli sme z domu dobrovoľne, pretože sme chceli pomôcť dať do poriadku rozbombardované mosty (na Tise), ale po príchode do Kráľovského Chlmca, kde nás obklopili sovietski vojaci, sme už tušili, že naverbovanie na krátkodobú robotu je lož, ale už nebola cesta späť, pretože nás prísne strážili.

Odtiaľ sme pochodovali do Sambora, kde bolo zhromaždených dvetisíc ľudí. Odtiaľ transport v nákladných vlakoch smeroval do Donbasu. Po príjazde na miesto nás ubudlo (zomreli vysilením a hladom) asi 10 % (...). Z našej obce (malá obec, vtedy asi 200 obyvateľov) sa z osemnástich chlapov vrátilo desať a z nich dvaja krátko po návrate zomreli. (...)“⁵⁴

Textová príloha č. 2: Spomienky pána Andreja Kravca

„V dobe, keď sovietske vojská vstúpili na územie Slovenska, som žil v trebišovskom okrese, v obci Zemplínske Hradište. Samozrejme sme sa radovali z toho, že konečne prichádzajú osloboditelia, že po tých štyroch rokoch vojnových útrap a strádania sme sa konečne dočkali Červenej armády.

Uplynulo niekoľko týždňov a jedného dňa, bolo to 7. januára 1945, za mnou prišiel sovietsky vojak s odkazom, že jeho veliteľ chce so mnou hovoriť. Hneď som sa začal obliekať, ale vojak povedal, že to nie je treba, pretože sa za pár minút vrátim domov. Bolo sychravo a preto som ho neposlúchol a predsa len som sa poriadne obliekol. Sadli sme do auta a išli do Trebišova, to boli asi tri kilometre, zastali sme pred veliteľstvom a vošli dovnútra. Lenže miesto po schodoch nahor ma začali strkať dole, do pivnice. Tam som našiel ďalších Trebišovčanov, všetci boli tak v mojom veku, mne bolo vtedy 32 rokov, ale boli medzi nami aj 17-roční aj 50-roční. Tam nás nechali asi dva týždne, pokiaľ neboli oslobodené Košice, potom nás previezli tam a zavreli do budovy krajského súdu.“

Nastrkali nás do maličkých komôrok po dvadsať, ani stáť, ani ležať sme poriadne nemohli, ani dýchať a tak sme zostali asi do 3. marca 1945. V tej dobe prišiel do Košíc prezident Beneš. Čakali sme, že si nás konečne niekto všimne a bude za nás intervenovať, mysleli sme si, že nás budú chcieť poslať kopať zákopy a išli by sme celkom radi, alebo že budeme opravovať mosty či zničené železnice, ale stále sa nič nedialo. Namiesto toho jedného dňa ráno, ešte za tmy, nás naložili na nákladné autá, odkryté a samozrejme špinavé, nesmeli sme sa otáčať, nesmeli sme hovoriť a tak nás odviezli do Humenného. Tam nás umiestnili do

⁵⁴Bystrov V., Odsun Slovákov do sovietskych koncentračných táborov v roku 1945, dostupné na <https://christianitas.sk/odsun-slovakov-do-sovietskych-koncentracnych-taborov-v-roku-1945/> zobrazené dňa 24.5.2025

kasární a my sme s hrôzou zistili, že už je tam niekoľko tisíc takých väzňov, ako sme boli aj my. Tých „pár minút“, na ktoré ma odvedli z domu, sa nakoniec pretiahlo na tri roky.“⁵⁵

Textová príloha č. 3: Príbeh Ireny Kawaschovej

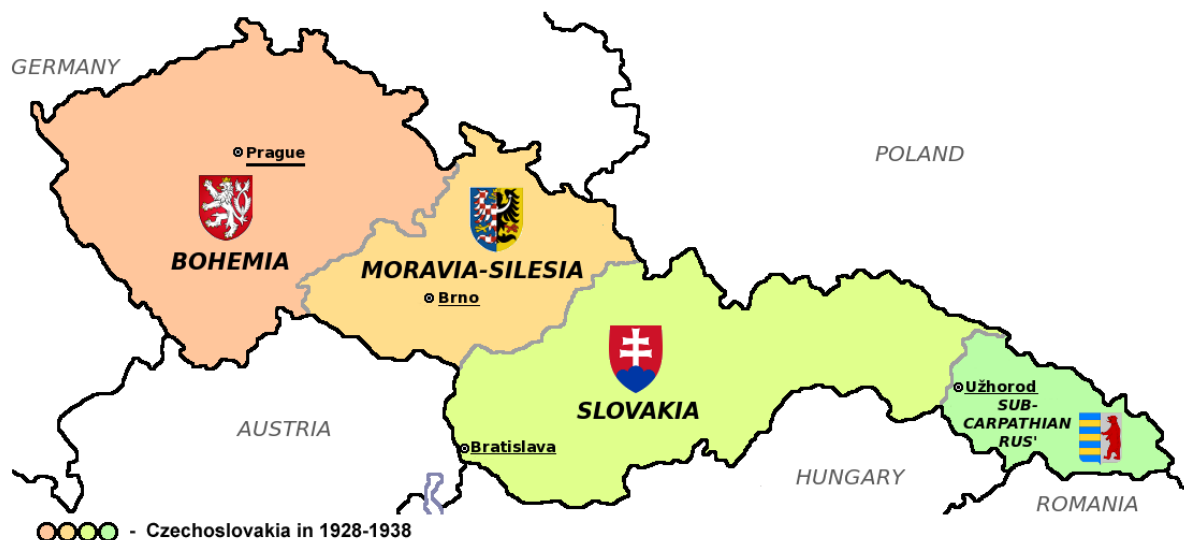
Pani Irena Kawaschová sa narodila v roku 1908 v Tepličke nad Váhom ako Irina Majeríková. V dospelosti sa vydala za Ferdinanda Kawascha, slovenského Nemca, ktorý viedol úspešnú kolársku firmu v Kežmarku. Mali šťastní vzťah a narodila sa im dcéra Zlatica. Ku koncu vojny sa ponáhľala z rodnej Tepličky, kde bola navštíviť rodičov, do domovského Kežmarku. Jej dcéra Zlatica totiž ochorela. Irena vtedy čakala druhého potomka, bola v šiestom mesiaci tehotenstva. Pod Tatrami, len 15 km od Ružomberka ju zastavila hliadka NKVD a obvinila ju zo špionáže, len kvôli pôvodu jej manžela. Jej tehotenskému bruchu sa len vysmiali ako kamufláži a odsúdili ju k 15 rokom nútených prác. Spolu s ďalšími nešťastníkmi sa ocitla vo vlaku smerujúcom na Ďaleký východ. Počas cesty panovali kruté podmienky, hlad, zima a choroby. Za celú dobu sa odsúdenci ani raz nedostali na čerstvý vzduch. Pani Irena v takýchto podmienkach bohužiaľ potratila. Trestanci sa ocitli roztrúsení v táboroch okolo Magadanu, v Kolymskom kraji. Dostali za úlohu ťažiť zlato, triediť ho z odpálenej horniny. Kto nenašiel aspoň 2 gramy zlata denne, znížili mu už aj tak malý prídel potravín. Podmienky celkovo boli veľmi kruté. Pani Irene pomohol pracovný úraz po ktorom ju preradili na ľahšie práce v práčovni a potom na ošetrovni. V tej dobe nadviazala vzťah s jedným z dozorcov alebo väzňov a znovu otehotnela a 24. februára 1950 sa jej narodil synček Ján. Nemohla sa oňho postarať a tak ho odniesli do 17 km vzdialenej osady. Mohla ho navštevovať iba raz mesačne, ako odmenu za dobrú prácu. Cestu zasneženou tajgou absolvovala pešo. Raz takmer zamrzla, inokedy ju napadol medveď. Svojho synčeka sa však odmietla vzdať a nechcela aby ho adoptovala dojka. V troch rokoch bol ale Ján poslaný do sirotinca vo Vladivostoku a neskôr v Moskve. Nedostávala o ňom žiadne správy. V roku 1954, rok po Stalinovej smrti jej bol v rámci zmierňovania pomerov odpustený „trest“ a poslali ju domov. Tam sa dočkala ďalšej ťažkej rany. Manžel ju po šiestich rokoch márneho hľadania vyhlásil za mŕtvu aby sa mohol znovu oženiť. Pani Irena aspoň venovala všetky sily hľadaniu Jána, ktorého sa jej vďaka Červenému krížu podarilo nájsť. Sovietsky vojaci smerujúci do Nemecka ho vrátili domov. Pani Irena sa neskôr znova vydala za obuvníka Františka Vránu, ktorý si vypestoval dobrý vzťah s jánom a ten zase so svojou staršou sestrou Zlaticou. Väčšinu z tohto príbehu vieme práve vďaka Jánovi Antalovi, ktorý sa oň podelil. Jeho matka sa nikdy nedočkala oficiálnej rehabilitácie a zostala „špiónkou“, Ján si ju však pamätá ako múdru a statočnú ženu.⁵⁶

⁵⁵ Tamže

⁵⁶ Voľne spracované podľa <https://gulag.online/people/irena-kawaschova?locale=cs> zobrazené dňa 30.5. 2025

Obrazové prílohy

Obrazová príloha č. 1: Mapa predvojnového Československa, vrátane územia Podkarpatskej Rusi

Obrazová príloha č. 2: Mapa priebehu oslobodzovania Československa

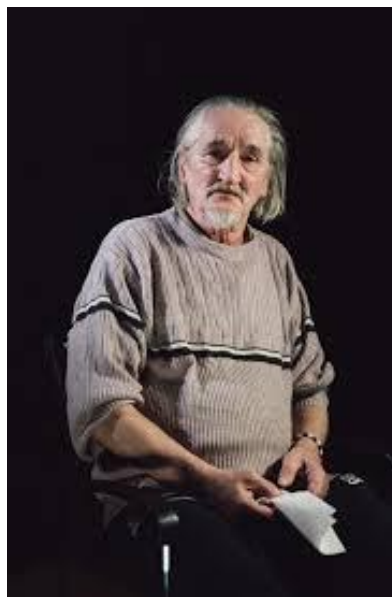
Obrazová príloha č. 3: Mapa gulagov

Obrazová príloha č. 4: Súbor fotografií

Fotografia č. 1: Irena Kawaschová. Zdroj: <https://gulag.online/people/irena-kawaschova?locale=cs>

Fotografia č. 2: Ján Antal , syn Ireny Kawaschovej. Zdroj: <https://www.pametnaroda.cz/sk/antal-jan-1950>

Fotografia č. 3: Príslušníci 1. Československého armádneho zboru v Prahe. Zdroj: <https://www.vhu.sk/71-vyrocie-skoncenia-druhej-svetovej-vojny-a-oslobodenia-slovenska/>

Fotografia č. 4: generál Sergej Vojtechovský. Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sergej_Vojtechovsk%C3%BD

Fotografia č. 5: Gulag. Zdroj:
https://mok.sk/kategorie_obeti/odvleceni-do-gulagov/

Fotografia č. 6: Tvrdá práca v gulagu. Zdroj:
<https://www.ebsco.com/research-starters/history/gulag>

Fotografia č. 7: Náletom poničená Nitra.
Zdroj:
<https://www.nitrianskyhlasnik.sk/tragicke-bombardovanie-nitry/>

Fotografia č. 8: Jaltská konferencia z 4.-11. februára 1945 mala významný vplyv na povojnové usporiadanie Európy. Zdroj:
https://sk.wikipedia.org/wiki/Jaltsk%C3%A1_konferencia

Fotografia č. 9: Prezident Československa Edvard Beneš. Zdroj:
https://sk.wikipedia.org/wiki/Edvard_Bene%C5%A1

Fotografia č. 10: Anna Kolesárová. Zdroj:
https://sk.wikipedia.org/wiki/Anna_Koles%C3%A1rov%C3%A1

Fotografia č. 11: Emblém Červenej armády.

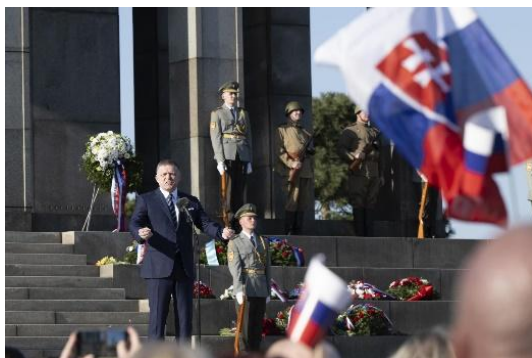
Zdroj:

https://sk.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cerven%C3%A1_arm%C3%A1da

Fotografia č. 12: Oslava dňa víťazstva v Moskve 9. mája 2025. Zdroj:

<https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/fico-v-moskve-po-boku-putina-na-cervenom-namesti-oslavuje-vitazstvo-ktore-rozdeluje-svet>

Fotografia č. 13: Oslavy na Slavíne 4. apríla 2025 na výročie oslobodenia Bratislavy.

Zdroj: <https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/fico-v-moskve-po-boku-putina-na-cervenom-namesti-oslavuje-vitazstvo-ktore-rozdeluje-svet>

Fotografia č. 14: generál Heliodor Píka.

Zdroj: <https://www.vhu.cz/heliodor-pika/>

Fotografia č. 15: Československí letci RAF.

Zdroj:

<https://www.armadinoviny.cz/cechoslovaci-v-raf-nikdy-tak-mala-skupina-lidi-neudelala-tak-moc-pro-svuj-narod.html>

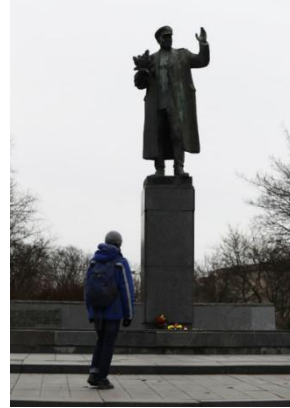

Fotografia č. 16: Tank T-34. Zdroj:

<https://temata.rozhlas.cz/pribeh-tanku-c-23-8154390>

Fotografia č. 17: Tank T-34 (ružový). Zdroj: https://cs.wikipedia.org/wiki/Tank_%C4%8D%C3%ADslo_23

Fotografia č. 18: Pamätník Koneva v Česku. Zdroj: <https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/524282-zostane-marsal-na-namesti-praha-sa-hada-o-koneva/>

Fotografia č. 19: Pamätník osloboditeľov v Košiciach. Zdroj: <https://dennikn.sk/3436222/namestie-osloboditelov-v-centre-kosic-chcu-premenovat-iniciator-peticie-by-presunul-pamatnik-s-kosakmi-a-kladivami/>

Fotografia č. 20: Pamätník na Dukle. Zdroj: <https://www.vhu.sk/dukla/>

Fotografia č. 21: Invázia v roku 1968. Zdroj: <https://spravy.stvr.sk/2022/08/slovensko-si-pripomina-54-vyrocie-vpadu-vojsk-varsavskej-zmluvy/>

Fotografia č. 22: Oslavy otvorenia Slavína. Zdroj: <https://www.teraz.sk/unikatne-fotografie/unikatne-fotografie-v-roku-1960-otvori/867783-clanok.html>

Fotografie č. 23: Josif Vissarionovič Stalin, vodca Sovietskeho zväzu. Zdroj: <https://ahf.nuclearmuseum.org/ahf/profile/joseph-stalin/>

Fotografie č. 24: Klement Gottwald, prvý komunistický prezident Československa. Zdroj: https://sk.wikipedia.org/wiki/Klement_Gottwald

Fotografie č. 25: Karikatúra k invázii v r. 1968. Zdroj: <https://nazory.pravda.sk/karikatura/clanok/481276-dan-glazler-22-8-2018/>

Fotografie č. 26: Karikatúra k invázii v r. 1968. Zdroj: <https://nazory.pravda.sk/karikatura/clanok/481111-danglar-21-8-2018/>
 Fotografia č. 27: karikatúra znázorňujúca vnímanie komunizmu. Zdroj:

<https://nazory.pravda.sk/karikatura/clanok/607223-gaspavec-16-11-2021/>